

บทที่ 4

สิทธิเด็กและการวางแผนท้องถิ่นเพื่อเด็กและเยาวชน

ศูนย์วิจัยและพัฒนาวัตกรรมการศึกษาเพื่อเด็กและผู้มีความต้องการพิเศษ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ทฤษฎี หลักการ งานวิจัย ระบบข้อมูล กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

4.1 พ.ร.บ.คุ้มครองเด็ก กฎบัตรสหประชาชาติ

“สิทธิเด็ก”

สิทธิเด็กได้รับการรับรองในรูปแบบต่างๆ โดยองค์การสหประชาชาติมาเป็นเวลาพอสมควรแล้ว และต่อมาได้พัฒนาโดยนำหลักการต่างๆ มารวบรวมไว้เป็นกฎหมายระหว่างประเทศในรูปแบบของอนุสัญญาคือ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child = CRC) เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 1989/2532 และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 2 กันยายน 1990/2533 อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กมีหลักการที่สำคัญว่า เด็กทุกคนมีสิทธิต่างๆ ติดตัวมาตั้งแต่เกิดและประเทศสมาชิกของอนุสัญญานี้ต้องดำเนินการต่างๆ เพื่อให้การปกป้องคุ้มครองและส่งเสริมการใช้สิทธิของเด็กอย่างเต็มที่และอย่างน้อยต้องเป็นไปตามมาตรฐานของอนุสัญญา ซึ่งได้รับการยอมรับทั่วโลกว่าข้อกำหนดต่างๆ ในอนุสัญญา เป็นมาตรฐานขั้นต่ำในการดูแลคุ้มครองเด็ก ปัจจุบันอนุสัญญานี้มีภาคีสมาชิกถึง 195 ประเทศ คงเหลือเพียง 2 ประเทศเท่านั้นที่ยังไม่เข้าเป็นภาคีสมาชิกคือประเทศโซมาเลียและสหรัฐอเมริกา ในส่วนของประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญานี้เมื่อวันที่ 27 มีนาคม 1992 และมีผลใช้บังคับกับประเทศไทยในฐานะเป็นกฎหมายระหว่างประเทศเมื่อวันที่ 26 เมษายน 1992 พัฒนาการของการคุ้มครองสิทธิเด็ก สิทธิเด็กเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิมนุษยชนแต่เด็กเป็นกลุ่มชนที่ต้องการการปกป้องคุ้มครองมากกว่าคนทั่วไปเนื่องจากความสามารถของสภาวะทางร่างกายและสติปัญญาของเด็กเองที่ไม่เท่าเทียมกับผู้ใหญ่จึงต้องได้รับการคุ้มครองเป็นพิเศษเพื่อให้พัฒนาการและเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าต่อสังคม ในประชาคมระหว่างประเทศเห็นความสำคัญในการปกป้องคุ้มครองสิทธิเด็กเป็นอย่างยิ่งดังนั้นในปี พ.ศ. 1924/2467 องค์การสันนิบาตชาติได้ประกาศปฏิญญาว่าด้วยสิทธิเด็กหรือที่เรียกว่าปฏิญญาเจนีวา (The Declaration of Geneva 1924) เมื่อมีการจัดตั้งองค์การสหประชาชาติได้มีการประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (The Universal Declaration of Human Rights) เมื่อปี 1948/2491 แล้ว ต่อมาในปี 1959/2502 องค์การสหประชาชาติได้พัฒนาและประกาศปฏิญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (The United Nations Declaration on the Rights of the Child, 1959) แต่ปฏิญญาไม่มีผลผูกพันเป็นกฎหมายระหว่างประเทศ ต่อมาจนถึงปี 1989/2532 สหประชาชาติจึงได้พัฒนาการคุ้มครองเด็กให้เป็นกฎหมายระหว่างประเทศในรูปแบบของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child, 1989) ซึ่งอยู่ในรูปแบบปัจจุบันในปี 2000/2533 องค์การสหประชาชาติได้จัดทำ ตราสารทางกฎหมายระหว่างประเทศอีก 2 ฉบับ ในรูปแบบของพิธีสารต่อทำนองอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก คือ พิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กเรื่องความเกี่ยวพันของเด็กในความขัดแย้งกันด้วยกำลังอาวุธ (Optional Protocol on the Involvement of Children in Armed Conflict) และพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กเรื่องการค้าเด็ก การค้าประเวณีเด็กและสื่อลามกที่เกี่ยวกับเด็ก (Optional Protocol on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography) (วันชัยรุจวงศ์, 2549)

ในปัจจุบันถือว่าอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กและพิธีสารต่อท้ายทั้งสองฉบับเป็นกฎหมายระหว่างประเทศที่มีผลสำคัญอย่างยิ่งในการกำหนดมาตรฐานการคุ้มครองสิทธิเด็ก อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กเป็นอนุสัญญาที่มีประเทศต่างๆ เข้าเป็นภาคีสมาชิกมากกว่าอนุสัญญาอื่นทุกฉบับ ส่วนพิธีสารทั้งสองฉบับนั้นอยู่ระหว่างการเปิดให้ลงนามและให้สัตยาบัน ดังได้กล่าวแล้วว่าอนุสัญญาฯ ว่าด้วยสิทธิเด็กมีหลักการสำคัญ 2 ประการ คือ

1. สิทธิของเด็กนั้นไม่ใช่เรื่องของรัฐหรือใครให้กับเด็ก แต่เป็นสิทธิของเด็กทุกคนที่มีติดตัวมาตั้งแต่เกิด ซึ่งอนุสัญญาใช้คำว่า **“สิทธิติดตัว” (inherent rights)** ดังนั้น เด็กจึงเป็นผู้มีสิทธิที่ไม่มีผู้ใดสามารถไปตัดทอนหรือจำกัดการใช้สิทธิอันชอบธรรมของเด็กหรือละเมิดสิทธิของเด็กได้

2. ในการดำเนินการต่างๆ ที่เกี่ยวกับเด็ก จะต้องคำนึงถึงสิทธิเด็กและที่สำคัญที่สุดคือต้องยึดถือ หลักประโยชน์สูงสุดของเด็ก (the best interest of the child) เป็นข้อพิจารณาในการดำเนินการในการเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กนั้นเป็นประโยชน์โดยตรงต่อประเทศภาคีสมาชิก เพราะเป็นการกำหนดมาตรฐานในการคุ้มครองเด็กขั้นต่ำที่ประเทศเหล่านั้นจะต้องยกมาตรฐานของตนเองขึ้นให้เท่ากับที่กำหนดในอนุสัญญาฯ หรือสูงกว่า ส่วนประเทศที่มีการคุ้มครองที่สูงกว่าที่อนุสัญญาฯ กำหนดไว้จะได้รับการยกย่องและกระตุ้นให้พัฒนาการคุ้มครองเด็กให้สูงยิ่งขึ้น เหตุที่เป็นประโยชน์โดยตรงต่อประเทศภาคีสมาชิก เพราะการคุ้มครองเด็กอย่างน้อยตามมาตรฐานขั้นต่ำของอนุสัญญาฯ เป็นการรับประกันว่า เด็กทุกคนที่อยู่ในเขตอำนาจของรัฐนั้นจะได้มีอัตราการอยู่รอดที่สูง ได้รับการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจในระดับที่เด็กจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความสามารถและมีสุขภาพกายแข็งแรงและมีสุขภาพจิตดี เด็กต้องไม่ถูกนำไปใช้แรงงานก่อนวัยอันควรซึ่งขัดขวางพัฒนาการทางการศึกษาของเด็กและต้องไม่ถูกนำไปใช้ประโยชน์โดยมิชอบไม่ว่าในการค้าประเวณี ในการใช้ประโยชน์ทางเพศหรือทางด้านอื่นๆ อันเป็นการทำลายชีวิตและอนาคตของเด็กโดยตรง และให้เด็กได้มีส่วนร่วมตามระดับความสามารถซึ่งเป็นการพัฒนาเด็กให้เป็นผู้ใหญ่ที่ดีต่อไป เนื่องจากเด็กเป็นทรัพยากรมนุษย์ของประเทศในอนาคต การพัฒนาเด็กถือเป็นสิ่งที่มีค่าที่สุดของประเทศเพื่อให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีมีความสามารถ เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าและทำประโยชน์ให้ต่อประเทศชาติทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศนั้นๆ และจำเป็นอย่างยิ่งต่อการแข่งขันกันทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ในสังคมโลกทุกวันนี้ที่ประชากรทุกคนในประเทศต้องมีส่วนร่วมในการร่วมกันพัฒนาและรับผิดชอบโดยการแข่งขันด้วยการทำหน้าที่ของแต่ละคนให้ดีที่สุด หากเด็กไม่ได้รับการคุ้มครองตามมาตรฐานที่ดีของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก เด็กจะเติบโตขึ้นมาอย่างไร้คุณภาพแทนที่จะเติบโตเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าของสังคม อาจมีจำนวนหนึ่งที่ถูกกระทำจนต้องกลับมาเป็นภาระเช่นเป็นผู้ป่วยโรคเอดส์ให้สังคมต้องดูแลหรือเด็กที่กระทำความผิดและมีการจัดการที่ไม่คำนึงถึงสิทธิเด็กทำให้เด็กเติบโตไปเป็นอาชญากร สังคมต้องมีภาระในการปราบปราม กรณีเหล่านี้จะทำให้ไม่สามารถพัฒนาประเทศได้อย่างเต็มที่และจะทำให้สังคมและทรัพยากรของประเทศนั้นอ่อนแอและตกเป็นรองประเทศอื่นๆ ในการแข่งขันเพื่อความอยู่รอดและการพัฒนาของประเทศนั่นเอง คำว่า **“เด็ก”** ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในตราสารทาง กฎหมายระหว่างประเทศต่างๆ ว่าหมายถึงบุคคลทุกคนที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กให้คำนิยาม **“เด็ก”** ไว้ในข้อ 1 ว่า **“เพื่อความมุ่งประสงค์ของอนุสัญญานี้ เด็กหมายถึง มนุษย์ทุกคนที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี เว้นแต่จะบรรลุนิติภาวะก่อนหน้านี้ตามกฎหมายที่ใช้บังคับแก่เด็กนั้น”**

จากคำนิยามดังกล่าวมนุษย์ทุกคนที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี อยู่ในความหมายของคำว่าเด็กทั้งสิ้น เว้นแต่จะบรรลุนิติภาวะตามกฎหมายของแต่ละประเทศที่ใช้อยู่ เช่น ในกรณีของประเทศไทย ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 ว่าด้วยบุคคล มาตรา 19 กำหนดว่า บุคคลจะบรรลุนิติภาวะเมื่ออายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ แต่หากบุคคลนั้นได้ทำการสมรสก่อนอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์โดยผู้เยาว์ฝ่ายชายมีอายุ 17 ปีบริบูรณ์ และฝ่ายหญิงมีอายุ 15 ปีบริบูรณ์ ตามมาตรา 20 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บุคคลนั้นเป็นผู้บรรลุนิติภาวะตามกฎหมาย ดังนั้น หากเด็กที่อายุยังไม่เกิน 18 ปี แต่ได้ทำการสมรสก่อนและเข้าเงื่อนไขตามกฎหมายที่ถือว่าเด็กนั้นพ้นจากสถานะความเป็นเด็กและบรรลุนิติภาวะตามกฎหมาย จะไม่อยู่ในความคุ้มครองของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กอีกต่อไป

และดังได้กล่าวแล้วอนุสัญญานี้เป็นอนุสัญญาที่มีประเทศเข้าเป็นภาคีสมาชิกมากที่สุดในโลกคือ 195 ประเทศ และข้อผูกพันในการเป็นภาคีสมาชิกของอนุสัญญา คือ การยอมรับที่จะปฏิบัติตามกฎหมายระหว่างประเทศฉบับนี้ ดังนั้น คำจำกัดความ “เด็ก” ในกฎหมายของทั้ง 195 ประเทศ จะต้องมีความหมายเช่นเดียวกับอนุสัญญานี้ทำให้ความหมายของคำว่าเด็กนั้นเป็นความหมายสากลที่ต้องเหมือนกันทั่วโลก อนุสัญญานี้ว่าด้วยสิทธิเด็กคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิขั้นพื้นฐานของเด็กทุกคนในโลก โดยได้กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ (ซึ่งหมายความว่าประเทศอาจกำหนดสิทธิและการคุ้มครองสูงกว่าที่กำหนดไว้ในอนุสัญญานี้ได้ แต่จะต่ำกว่าที่กำหนดไว้ในอนุสัญญาไม่ได้) อนุสัญญาฯ ได้กำหนดว่ารัฐภาคีสมาชิกต้องเคารพและคุ้มครองสิทธิเด็กทุกคนที่อยู่ในเขตอำนาจของตนไม่ว่าจะเป็นคนสัญชาติของประเทศนั้นหรือไม่ ที่อยู่ในเขตอำนาจของตนโดยไม่เลือกปฏิบัติในทุกรูปแบบ โดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือทางอื่น ต้นกำเนิดทางชาติพันธุ์ หรือสังคม ทรัพย์สิน ความทุพพลภาพ การเกิด หรือสถานะอื่นๆ ของเด็ก หรือ บิดามารดาหรือผู้ปกครองตามกฎหมาย (ข้อ 2) การไม่เลือกปฏิบัตินี้ไม่ได้หมายความว่ารัฐจะต้องปฏิบัติต่อเด็กทุกคนเหมือนกันหมด หากเด็กกลุ่มใดไม่สามารถใช้สิทธิเช่นเดียวกับเด็กอื่น เพราะสภาวะทางร่างกาย จิตใจ หรือสังคม เช่นเด็กพิการทางร่างกายหรือทางสมอง เด็กเรื้อรัง ยากจน เป็นต้น รัฐอาจจัดบริการให้เด็กเหล่านี้เป็นกรณีพิเศษ เพื่อช่วยให้เด็กกลุ่มนี้ได้ใช้สิทธิเท่าเทียมกับเด็กอื่นๆ หลักการนี้ได้มีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร พ.ศ. 2540 มาตรา 30 วรรคสาม ซึ่งกำหนดว่า “มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม...” อนุสัญญาฯ ยังได้กำหนดว่าในการกระทำทั้งปวงที่เกี่ยวกับเด็ก...ผลประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงเป็นลำดับแรก “In all actions concerning children,... the best interests of the Child shall be a primary consideration” (ข้อ 3 วรรคแรก) อนุสัญญาฯ กำหนดพันธกรณีให้ประเทศภาคีสมาชิกคุ้มครองสิทธิเด็ก โดยแยกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 4 ประเภท

1. สิทธิในชีวิตและการอยู่รอด
2. สิทธิในการได้รับการปกป้องคุ้มครอง
3. สิทธิในการพัฒนา
4. สิทธิในการมีส่วนร่วม

1. สิทธิในชีวิตและการอยู่รอด

สิทธิในการมีชีวิตและการอยู่รอดคือ สิทธิของเด็กที่คลอดออกมาแล้วจะต้องมีชีวิตอยู่รอดอย่างปลอดภัย อนุสัญญาฯ กำหนดว่ารัฐภาคีรับรองว่าเด็กทุกคนมีสิทธิที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิดที่จะมีชีวิต และรัฐภาคีต้องประกันอย่างเต็มที่เท่าที่จะทำได้ให้มีการอยู่รอดและการพัฒนาของเด็ก (ข้อ 6) เด็กมีสิทธิที่จะได้รับการเลี้ยงดูไม่ว่าโดยบิดา มารดา ญาติพี่น้องหรือรัฐ เพื่อให้อยู่รอดและเจริญเติบโต และมีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีเพียงพอตามฐานะซึ่งหากครอบครัวไม่สามารถจะดำเนินการได้ตามมาตรฐานขั้นต่ำ รัฐต้องเข้าไปให้การช่วยเหลือ เด็กมีสิทธิที่จะได้รับการบริการด้านสุขภาพอนามัยให้พ้นจากโรคภัยต่างๆ ที่จะทำให้เด็กเสียชีวิตหรือพิการ เช่น การมีสิทธิที่จะได้รับวัคซีนป้องกันโรคต่างๆ การตรวจรักษา และการบริการด้านสาธารณสุขอื่นๆ มีที่อยู่อาศัย ไม่ถูกทอดทิ้งให้เป็นเด็กเร่ร่อน สิทธิที่จะได้รับอาหารในปริมาณที่เพียงพอและสะอาด สิทธิที่จะมีชื่อและสิทธิที่จะได้มีสัญชาติ เรื่องการได้สัญชาติมีการเข้าใจว่าเด็กจะต้องได้รับสัญชาติของประเทศที่เด็กนั้นเกิด ซึ่งไม่ได้หมายความว่าความเชื่อนั้นเสมอไป แต่หมายความว่าเด็กทุกคนต้องไม่เกิดมาเป็นผู้ไร้สัญชาติ รัฐภาคีจะต้องดำเนินการให้เด็กมีสัญชาติใดสัญชาติหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นสัญชาติของบิดาหรือของมารดา หรือของประเทศที่เด็กนั้นเกิดก็ตาม เพราะการเป็นเด็กที่ไร้สัญชาติจะมีผลกระทบต่อชีวิตของเด็กนั้นอย่างร้ายแรงและเป็นเวลายาวนาน บางประเทศไม่ให้สัญชาติของตนต่อเด็กที่เกิดจากบิดามารดาชาวต่างประเทศ แม้ว่าจะเกิดในประเทศ แต่รัฐนั้นต้องจัดระบบการทำให้เด็กเกิดเพื่อไม่ให้เด็กนั้นมีสิทธิที่จะไปยืนยันสัญชาติของตนได้กับประเทศที่เด็กนั้นมีสิทธิ ประเทศไทยก็จัดอยู่ในประเทศที่ไม่ให้สัญชาติไทยกับเด็กที่มีบิดามารดาเป็นชาวต่างประเทศทั้งคู่ แม้ว่าจะเกิดในประเทศไทยก็ตาม (พรบ.สัญชาติ, คนเข้าเมือง) แต่เด็กนั้นมีสิทธิได้รับสัญชาติอื่นตามบิดาหรือมารดาซึ่งเป็นไปตามกฎหมายของประเทศที่บิดาและมารดาเด็กมีสัญชาติจะกำหนดไว้และรัฐต้องจัดทำหลักฐานเพื่อให้เด็กนั้นได้รับสัญชาตินั้นๆ ตามบิดาหรือมารดา ตามกฎหมายว่าด้วยสัญชาติของไทย เด็กที่เกิดจากบิดาหรือมารดาที่มีสัญชาติไทยไม่ว่าจะเกิดที่ไหนในโลก มีสิทธิที่จะได้รับสัญชาติไทยตามกฎหมายด้วย ซึ่งในกรณีดังกล่าวอนุสัญญาฯ ข้อ 7 ได้กำหนดไว้ว่า **“เด็กจะได้รับการจดทะเบียนทันทีหลังเกิดและมีสิทธิที่จะมีชื่อนับแต่เกิดและสิทธิที่จะได้สัญชาติ และเท่าที่จะเป็นไปได้ สิทธิที่จะรู้จักและได้รับการดูแลเลี้ยงดูจากบิดามารดาของตน”** รัฐภาคีต้องให้หลักประกันในการส่งเสริมสิทธิเช่นว่านั้นภายใต้กฎหมายสัญชาติของรัฐและภายใต้การผูกพันตามตราสารระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเด็กนั้นจะตกเป็นผู้ไร้สัญชาติ ในเรื่องของการเลี้ยงดูนั้น อนุสัญญาฯ เน้นการเลี้ยงดูและความสัมพันธ์ระหว่างเด็กและบิดามารดาอย่างมาก โดยกำหนดให้รัฐภาคีให้หลักประกันว่าเด็กจะต้องไม่ถูกแยกจากบิดามารดาโดยขัดกับความประสงค์ของบิดามารดา เว้นแต่การแยกเด็กนั้นจะเป็นไปตามกฎหมายซึ่งสามารถตรวจสอบได้โดยศาลและเป็นกรณีจำเป็นที่จะต้องแยกเด็กออกมาเพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็กเอง เมื่อมีการทำร้ายใช้เด็กในทางที่ผิดหรือเด็กถูกบิดามารดาทอดทิ้ง ทั้งนี้เพราะโดยหลักการแล้วบุคคลที่จะเลี้ยงดูเด็กได้ดีที่สุดคือ บิดาและมารดาด้วยกัน ซึ่งเป็นไปตามข้อเท็จจริงตามธรรมชาติที่ว่าไม่มีใครรักและหวังดีต่อเด็กเกินไปกว่าบิดามารดาของเด็กนั้น ยกเว้นกรณีที่บิดาหรือมารดาของเด็กมีปัญหาอย่างอื่นทำให้ไม่สามารถดูแลเด็กหรือบางครั้งกลับทำร้ายเด็กเอง ตัวอย่างเช่น บิดามารดาติดยาเสพติดหรือสุราแล้วมาทำร้ายลูกหรือละเลยไม่ดูแลเด็ก การขายลูกให้ค้าประเวณี การให้ลูกไปจำหน่ายยาเสพติด เป็นต้น ดังนั้นโดยหลักการแล้วเด็กมีสิทธิที่จะได้รับการดูแลจากทั้งบิดาและมารดาทั้งสองคน หากรัฐจะต้อง

เข้าไปแยกเด็กออกมาดูแลโดยรัฐต้องเป็นกรณีที่เด็กนั้นจะตกอยู่ในอันตรายหรือถูกทอดทิ้ง และต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็กนั่นเอง หากเด็กไม่สามารถอยู่กับทั้งบิดาหรือมารดาได้ เพราะบิดามารดาแยกกันอยู่ เช่น การหย่า ในกรณีเช่นนี้จะต้องกำหนดที่อยู่ของเด็กว่าจะให้เด็กอยู่กับใครและทุกฝ่ายจะต้องได้รับโอกาสที่จะแสดงความคิดเห็นรวมทั้งตัวเด็กเองด้วย การแยกกันอยู่ของบิดาและมารดา ซึ่งทำให้เด็กต้องแยกไปอยู่กับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือจากทั้งสองโดยรัฐนำมาดูแล เด็กยังมีสิทธิที่จะรักษาความสัมพันธ์ส่วนตัวและการติดต่อโดยตรงกับบิดาและมารดาที่เด็กไม่ได้อยู่ด้วยอย่างสม่ำเสมอ เว้นแต่การติดต่อสัมพันธ์นั้นจะขัดกับประโยชน์สูงสุดของเด็กนั่นเอง (ข้อ 9) นอกจากนี้รัฐยังต้องใช้ความพยายามเพื่อให้หลักประกันว่าหลักการที่ว่าทั้งบิดาและมารดามีความรับผิดชอบร่วมกันในการเลี้ยงดูและพัฒนาการของเด็ก (ข้อ 18) ในการที่รัฐอนุญาตให้มีการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม รัฐจะต้องให้หลักประกันว่าประโยชน์สูงสุดของเด็กจะเป็นข้อพิจารณาที่สำคัญที่สุดในเรื่องการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม (ข้อ 21) และต้องใช้ความระมัดระวังอย่างเต็มที่ไม่ให้เด็กถูกทำร้ายหรือถูกนำไปใช้ประโยชน์โดยมิชอบในด้านต่างๆ โดยใช้การรับบุตรบุญธรรมบังหน้า

2. สิทธิในการได้รับการปกป้องคุ้มครอง

เด็กมีสิทธิที่จะได้รับการปกป้องคุ้มครองในทุกรูปแบบที่จะเป็นอันตรายต่อเด็ก ไม่ว่าจะเป็นการคุ้มครองจากการถูกทำร้ายทั้งทางร่างกาย จิตใจและทางเพศ ซึ่งรวมทั้งการล่วงละเมิดทางเพศหรือการแสวงหาประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ จากเด็ก เช่น การค้าประเวณีเด็ก การขายเด็ก การนำเด็กไปใช้ขอตาน ไม่ว่าโดยบิดา มารดา ผู้ปกครองเด็กหรือโดยบุคคลอื่น เด็กที่ลี้ภัยจากอันตรายเข้ามาในประเทศของรัฐภาคีจะต้องได้รับการคุ้มครองและช่วยเหลือ เด็กพิการทั้งทางร่างกายและจิตใจมีสิทธิได้ใช้ชีวิตที่ดีอย่างมีศักดิ์ศรีและได้รับการส่งเสริมให้พึ่งพาตนเองกับมีส่วนร่วมในชุมชน เด็กมีสิทธิได้รับการคุ้มครองจากโรคภัยต่าง ๆ ตามมาตรฐานสาธารณสุขที่ดีที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ จะต้องไม่มีเด็กคนถูกตัดออกจากการได้รับการบริการสาธารณสุข เด็กมีสิทธิที่จะได้รับการปกป้องคุ้มครองจากการใช้แรงงานโดยห้ามการใช้แรงงานเด็กที่อายุต่ำกว่าอายุขั้นต่ำที่ให้ทำงานได้ ซึ่งปัจจุบันกฎหมายแรงงานของไทยกำหนดตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงานห้ามเด็กที่อายุยังไม่เกิน 15 ปี บริบูรณ์ทำงาน ส่วนเด็กที่อายุเกิน 15 ปีและทำงานได้การทำงานของเด็กละต้องไม่เป็นงานที่อันตราย ต้องไม่ขัดขวางการศึกษาของเด็กหรือเป็นอันตรายต่อสุขภาพ ร่างกาย จิตใจ ศีลธรรม หรือพัฒนาการทางสังคมของเด็ก ในส่วนของยาเสพติดเด็กมีสิทธิได้รับการคุ้มครองจากการใช้ยาเสพติดในทุกรูปแบบและมีสิทธิได้รับการปกป้องคุ้มครองจากการถูกใช้ในการผลิตหรือการค้ายาเสพติด เด็กมีสิทธิได้รับการคุ้มครองจากรัฐและสังคมจากการถูกนำไปใช้ประโยชน์ทางเพศหรือการล่วงละเมิดทางเพศในทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการชักชวนหรือข่มขู่ให้เข้าร่วมกิจกรรมทางเพศ การค้าประเวณีหรือการเข้าไปมีส่วนในสื่อลามกเด็ก การลักพาตัวการค้าเด็กในทุกรูปแบบ เด็กมีสิทธิได้รับการปกป้องคุ้มครองจากการถูกนำไปใช้ในการสู้รบด้วยกำลังอาวุธ ซึ่งแต่เดิมอนุสัญญาได้กำหนดอายุขั้นต่ำไว้ที่ 15 ปี แต่ต่อมาได้กำหนดในพิธีสารของอนุสัญญานี้ได้ขยายอายุขั้นต่ำเป็น 18 ปี เด็กที่ตกเป็นผู้ต้องหามีสิทธิหลายประการคือ เด็กจะต้องไม่ถูกลงโทษด้วยความทารุณ โหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรม และเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปี จะต้องไม่ถูกลงโทษด้วยการประหารชีวิตหรือด้วยการจำคุกตลอดชีวิตโดยไม่มีโอกาสได้รับการปล่อยตัว เด็กที่ถูกจับกุม คุมขัง จะต้องถูกควบคุมตัวหรือ ชังแยกจากผู้ใหญ่ เพื่อป้องกันการเรียนรู้ภัยเทพฤติกรรมจากผู้ต้องขังหรือนักโทษที่เป็น

ผู้ใหญ่และเป็นการป้องกันมิให้เด็กถูกข่มเหง รังแก บังคับจิตใจ หรือตกอยู่ในอิทธิพลของผู้ต้องขังที่เป็นผู้ใหญ่ นอกจากนั้นสถานคุมขังผู้ใหญ่อาจไม่เหมาะกับเด็ก และเด็กที่ถูกจับกุมคุมขังมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายและด้านอื่นโดยเร็ว นอกจากนั้นเด็กที่เป็นผู้ถูกกระทำจากการถูกทอดทิ้ง การหาประโยชน์โดยมิชอบหรือทำร้ายและการล่วงละเมิด การทรมานหรือการลงโทษโดยโหดร้ายทารุณหรือโดยไร้มนุษยธรรม มีสิทธิที่จะได้รับการช่วยเหลือฟื้นฟูสภาพร่างกาย จิตใจและให้กลับคืนสู่สังคมที่ดีได้อีกด้วย

3. สิทธิในการพัฒนา

สิทธิในการพัฒนาตนเองของเด็กเน้นทั้งด้านการพัฒนาทางร่างกายและสติปัญญา การพัฒนาทางด้านร่างกาย อนุสัญญาฯ เน้นที่การเลี้ยงดูเด็กโดยบิดามารดาหรือในบางกรณีโดยรัฐและระบุแต่เด็กมีสิทธิที่จะมีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่เพียงพอต่อการพัฒนาการของเด็กทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ศีลธรรมและทางสังคม เด็กมีสิทธิได้รับการบริการสาธารณสุขและการตรวจรักษาเพื่อให้เด็กพ้นจากโรคภัยที่ป้องกันรักษาได้และไม่ให้โรคภัยดังกล่าวเป็นอุปสรรคต่อพัฒนาการของเด็ก เด็กมีสิทธิที่จะได้ และที่สำคัญอย่างยิ่งคือสิทธิของเด็กที่จะได้รับการศึกษา อันเป็นพื้นฐานและมาตรการที่จำเป็นต่อการพัฒนาของเด็ก อนุสัญญาฯ เน้นว่าเด็กมีสิทธิได้รับการศึกษาเพื่อให้เด็กได้พัฒนาบุคลิกภาพ ความสามารถพิเศษ และความสามารถทางด้านร่างกายและจิตใจของเด็ก ให้เต็มศักยภาพของเด็กแต่ละคน ให้เด็กได้พัฒนาความเคารพต่อสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน เป็นการเตรียมเด็กให้มีชีวิตและมีความรับผิดชอบต่อสังคมที่เสรีด้วยจิตสำนึกแห่งความเข้าใจ สันติภาพ ความอดกลั้น ความเสมอภาคทางเพศ และมีมิตรภาพในหมู่มวลมนุษยชาติไม่แยกแยะว่าเป็นกลุ่มใด ทั้งให้มีความเคารพต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและเคารพต่อบิดามารดา เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ภาษาและค่านิยมต่าง ๆ ทั้งที่เป็นของตนเองและที่แตกต่างไป (ข้อ 29) สิทธิในการศึกษานั้นอยู่บนพื้นฐานที่จะต้องให้เด็กมีโอกาสที่เท่าเทียมกัน โดยรัฐจะต้องจัดการศึกษาภาคบังคับในระดับชั้นประถมให้ทั่วถึง โดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายจากเด็กทุกคน และต้องส่งเสริมการพัฒนาศึกษาในระดับชั้นมัธยมในรูปแบบที่หลากหลายและการศึกษาวิชาชีพ เพื่อให้เด็กทุกคนมีโอกาสที่เข้าศึกษาได้ โดยรัฐอาจจัดมาตรการที่เหมาะสม เช่น การจัดการศึกษาให้โดยผู้เรียนไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายหรือจัดให้มีความช่วยเหลือด้านการเงินเพื่อการศึกษาในกรณีจำเป็นในด้านการศึกษาที่สูงกว่าชั้นมัธยมนั้น รัฐต้องจัดให้เด็กทุกคนมีโอกาสที่เท่าเทียมกันตามความสามารถทางสติปัญญาของเด็ก และรัฐต้องจัดมาตรการส่งเสริมให้เด็กมาเรียนโดยสม่ำเสมอและลดจำนวนเด็กที่ออกจากโรงเรียนกลางคัน อนุสัญญาฯ ครอบคลุมถึงเด็กทุกคนที่อยู่ในเขตอำนาจของรัฐนั้น ไม่ว่าจะสัญชาติใดตามหลักการไม่เลือกปฏิบัติ ดังนั้น เด็กไม่ว่าจะมีสัญชาติใด และไม่ว่าการอยู่ในเขตอำนาจของรัฐนั้นจะมีสถานะที่ถูกกฎหมายหรือไม่ก็ตาม ก็มีสิทธิที่จะได้รับการศึกษาภาคบังคับและมีสิทธิที่จะได้รับโอกาสที่เท่าเทียมกันสำหรับการศึกษาที่สูงกว่าการศึกษาภาคบังคับ (ข้อ 28) ในส่วนของเด็กที่พิการในรูปแบบต่าง ๆ รัฐต้องจัดให้เด็กเหล่านี้มีโอกาสที่จะได้รับการศึกษาอย่างเต็มที่เช่นเดียวกับเด็กปกติด้วย

4. สิทธิในการมีส่วนร่วม

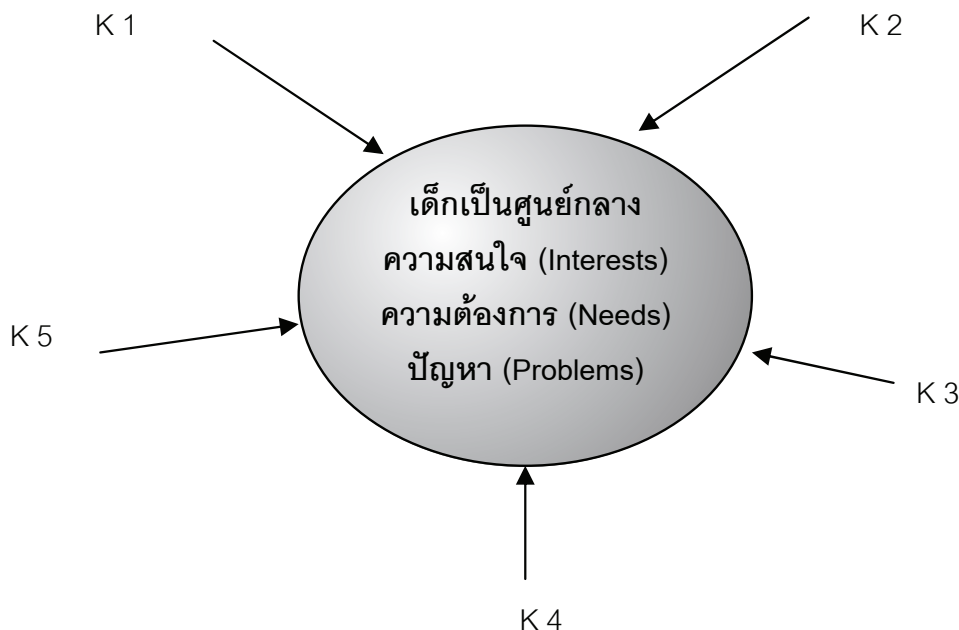
สิทธิในการมีส่วนร่วมของเด็กในรูปแบบต่างๆ เป็นปัญหามากสำหรับประเทศทางตะวันออกที่มีแนวปฏิบัติในการไม่เปิดโอกาสให้เด็กแสดงความคิดเห็นมากนัก อนุสัญญาฯ เน้นถึงสิทธิในการแสดงความคิดเห็นของเด็กโดยเสรีในทุกเรื่องที่มีผลกระทบต่อเด็กและรัฐภาคีต้องดำเนินการให้เด็กได้แสดงความคิดเห็นทั้งต้องให้น้ำหนักต่อความคิดเห็นนั้นตามควรแก่อายุและวุฒิภาวะของเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกระบวนการทางศาลและทางการบริการที่จะมีผลกระทบต่อเด็ก เด็กต้องได้รับโอกาสที่จะแสดงความคิดเห็นต่อการดำเนินการนั้นตามกระบวนการที่กฎหมายกำหนดและสิทธิในการแสดงออกของเด็กรวมถึงอิสระในการแสวงหาได้รับหรือส่งต่อข้อมูลและความคิดในทุกรูปแบบและในสื่อทุกประเภท เด็กมีสิทธิที่จะมีเสรีภาพทางความคิด มโนธรรม และศาสนา สิทธิในการมีส่วนร่วมนี้ รวมทั้งสิทธิของเด็กที่จะสมาคมกันโดยสงบ เด็กมีสิทธิที่จะเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร โดยเฉพาะที่มีความมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมเด็กในด้านต่างๆ จะเห็นว่ามาตรการต่างๆ และการคุ้มครองเด็กในด้านต่างๆ ที่แยกออกเป็นกลุ่มใหญ่ๆ 4 กลุ่มนั้น ไม่ได้แยกจากกันโดยเด็ดขาด แต่มาตรการส่วนมากมีจุดมุ่งหมายในการคุ้มครองเด็กมากกว่า 1 ด้านและส่งเสริมซึ่งกันและกัน เช่น การให้อาหารและที่อยู่อาศัยการเลี้ยงดูโดยบิดามารดา ก็เพื่อสิทธิในชีวิตและความอยู่รอดของเด็ก แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นไปเพื่อพัฒนาการตามวัยของเด็กด้วย การคุ้มครองเด็กในด้านต่างๆ นอกจากเพื่อป้องกันเด็กจากอันตรายแล้ว ยังส่งเสริมการพัฒนาการของเด็กโดยเฉพาะด้านการศึกษาด้วย เพื่อไม่ให้อันตรายต่างๆ มาเป็นอุปสรรคต่อการศึกษาและพัฒนาของเด็ก และเพื่อไม่ทำให้พัฒนาการของเด็กหยุดชะงัก ในการศึกษาสิทธิของเด็กในอนุสัญญาฯ ว่าด้วยสิทธิเด็กนี้ จึงต้องมองในภาพรวมและมีความยืดหยุ่นกันมากกว่าที่จะดูว่ามาตรการใดคุ้มครองด้านใดโดยเฉพาะหลังจากที่ได้จัดทำอนุสัญญาฯ ว่าด้วยสิทธิเด็กและมีประเทศเข้าเป็นภาคีสมาชิกถึง 195 ประเทศ แต่ปรากฏว่ามีปัญหาที่เกิดขึ้นมากคือปัญหาการค้าเด็กและการใช้ประโยชน์จากเด็กในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะทางเพศ กับปัญหาการที่เด็กต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับกำกับการสู้รบกันด้วยกำลังอาวุธเพิ่มมากขึ้นและมีความร้ายแรงเพิ่มขึ้น

การสอนเด็กเป็นศูนย์กลาง (Child Centered Curriculum)

การสอนเด็กเป็นศูนย์กลาง (Child Centered Curriculum) เป็นหลักการและทฤษฎีการเรียนรู้ที่สำคัญในการศึกษามายาวนาน มีการให้ความหมาย ที่ความ และกำหนดคำจำกัดความหลากหลายแตกต่างกันไป ส่วนใหญ่มุ่งให้ความสำคัญของเด็กมากขึ้นแล้วลดบทบาทของครูลงด้วยการจัดกิจกรรมประเภทต่างๆ ผลดีสื่อการสอนให้มีบรรยากาศการเรียนรู้ในห้องเรียน เน้นการมีส่วนร่วมและการแสดงออกของผู้เรียนในแต่ละคาบ ผู้เรียนต้องเรียนรู้ สรุปข้อค้นพบด้วยตนเอง เป็นต้น อย่างไรก็ตามหลักการเรื่องการสอนเด็กเป็นศูนย์กลางก็ยังคงมีการนำไปใช้ถูกๆ ผิดๆ มาโดยตลอด เพื่อให้เกิดความชัดเจน ความเข้าใจที่ถูกต้อง และมีแนวปฏิบัติใกล้เคียงกัน จึงใคร่ขอเสนอการสอนเด็กเป็นศูนย์กลางให้ยึดด้วยและพัฒนาการตามความเหมาะสมด้วยการให้ความสำคัญที่ความสนใจ (interests) ความต้องการ (needs) และปัญหา (problems) ของเด็กเป็นหลัก แล้วจัดหัวข้อสาระประสบการณ์เนื้อหาที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์มาเป็นหน่วยการเรียนรู้ด้วยกระบวนการพัฒนาหลักสูตรที่ถูกต้อง จนนำไปสู่การเรียนรู้ ทักษะ ค่านิยม เจตคติ ที่พึงประสงค์

การสร้างหลักสูตรในเบื้องต้นต้องเป็นความสนใจร่วมกันที่เกิดขึ้น (mutual interests) ระหว่างผู้เรียนส่วนใหญ่ที่เป็นผู้ให้ข้อมูลโดยตรงกับความสนใจ ความต้องการ และปัญหาครบทุกด้านกับครูผู้สอนที่เป็นผู้รวบรวม คัดกรอง แยกแยะ จัดกลุ่มประสบการณ์ขึ้นเป็นหัวข้อ (topics หรือ themes) ขึ้น เพื่อสร้างเป็นหน่วยการเรียนรู้ต่อไป ดังแผนภาพที่ 4.1

แผนภาพที่ 4.1 การจัดกลุ่มประสบการณ์เพื่อสร้างหน่วยการเรียนรู้

จากแผนภาพที่ 4.1 การให้ความสำคัญ 3 ด้าน ทั้งความสนใจ ความต้องการและปัญหาเป็นองค์รวมของเด็กที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติ วัย พัฒนาการ สิ่งแวดล้อม ความกระตือรือร้น ความกระหายที่อยากรู้อยากเห็น ต้องการตอบใจ “ทำไม” ทุกเรื่องราว ดังตัวอย่างการนำหลักการดังกล่าวมาใช้ สอบถามความคิด ความต้องการ ข้อคำถามที่ต้องศึกษาเพิ่มเติม นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 25 คน โดยให้เด็กนั่งเป็นครึ่งวงกลม ครูประจำชั้นเริ่มต้นด้วยคำถามที่ให้นักเรียนแต่ละคนมีเวลาคิด 3 นาที ด้วยคำถามที่ว่า “นักเรียนของครูสนใจต้องการเรียนอะไรมากที่สุด ปัญหาอะไรที่น่าค้นหาคำตอบมากที่สุดในความคิดของนักเรียน” ครูให้เวลาคิดอย่างดี เลือกและตัดสินใจนำเสนอคนละ 1 ความต้องการ ความสนใจ และปัญหาที่เหมาะสม ดังนักเรียน 25 คนเสนอต่อไปนี้

- เด็กชาย 1. ผมอยากเรียนเรื่องสายรุ้งครับ ทำไมต้องเกิดขึ้น
- เด็กหญิง 2. หนูอยากรู้ ปัญหาโลกร้อนค่ะ คุณแม่บอกว่าโลกร้อนขึ้นทุกวัน
- เด็กหญิง 3. ครูขา “ทำไมมีฟ้าแลบ ฟ้าผ่าค่ะ หนูๆไม่ชอบเลย”
- เด็กชาย 4. ผมอยากเรียนเรื่องดาวตกครับ
- เด็กหญิง 5. หนูอยากเรียนวาดรูปทั้งวันเลยคะ
- เด็กชาย 6. ครูครับ ทำไมเรามีเด็กอ้วนเยอะมาก คุณแม่บอกว่ากินน้ำอัดลมไม่ดี มันไม่ดีอย่างไรครับ
- เด็กหญิง 7. พวกเราไปเที่ยวสวนสัตว์ได้ไหมคะ
- เด็กหญิง 8. หนูอยากเก่งเทนนิสค่ะ โตขึ้นหนูอยากเป็นพี่เทนมีได้ไหมคะ
- เด็กชาย 9. ครูครับ ยาบ้าทำไมเยอะจัง มันทำด้วยอะไรครับ แถวบ้านคนติดยาบ้ามีหลายคน จะช่วยเขาได้อย่างไรดีครับ
- เด็กชาย.....
- เด็กหญิง....

ถ้าท่านเป็นครูประจำชั้น ป. 2 จะพบว่าเด็กกล้าพูด กล้าซักถาม กล้าแสดงออก ดวงตาแจ่มใส อยากรู้อยากเห็น ต้องการให้ครูรู้ว่าเขาต้องการเรียนรู้ตามวัยและประสบการณ์ของเขาที่เกิดขึ้น ครูต้องนำความสนใจ ความต้องการ ปัญหาที่อยากรู้อยากเรียนมาจัดเป็นกลุ่มประสบการณ์หน่วยการเรียนรู้ (units) ขึ้นตามข้อเสนอของนักเรียนแต่ละคน นำสาระประสบการณ์ที่สัมพันธ์เชื่อมโยงมาบูรณาการ (integration) ให้เกิดการผสมผสานได้สัดส่วน ดังเช่น

- หน่วยที่ 1 เรื่องสายรุ้ง โลกร้อน ฟ้าแลบ ฟ้าผ่า ดาวตก ฯลฯ มาจัดเป็นหน่วยประสบการณ์เรื่องเปิดโลกด้วยใจหทัยเด็ก
- หน่วยที่ 2 เรื่องวาดรูป ศิลปะ ดนตรี งานปั้น มาจัดเป็นหน่วยการเรียนรู้ประสบการณ์เรื่องสนุกสนานด้วยมือเรา

หน่วยที่ 3 ปัญหาสังคม ยาเสพติด ยาบ้า โรคอ้วน ไม่ทานผัก จัดกลุ่มประสบการณ์ได้เป็นหน่วยโรคภัยที่ใครรู้

หน่วยที่ 4 อยากเล่นกีฬาเตะฟุตบอลตีเทนนิสว่ายน้ำเดินแอโรบิค จัดกลุ่มประสบการณ์เป็น 1 คนเล่นกีฬาเป็น 1 อย่าง

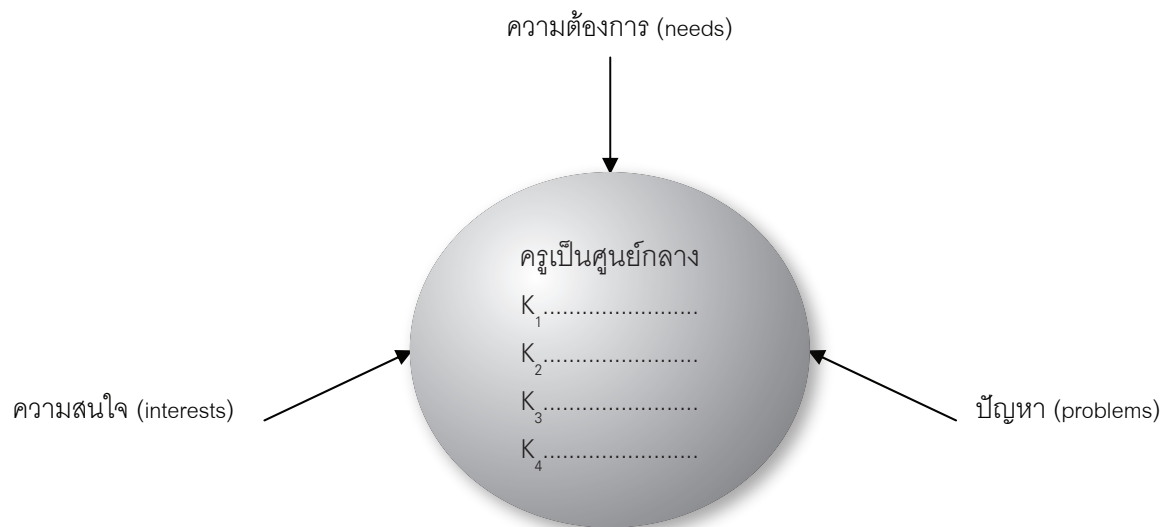
การจัดเป็นหน่วยจะมีมากขึ้นอยู่กับจำนวนนักเรียนที่แสดงความคิดเห็นและความหลากหลายของมวลประสบการณ์ที่เด็กแต่ละคนนำเสนอขึ้นมา บางครั้งอาจมีเพียง 1-3 หน่วย หรือ 5-10 หน่วยก็ได้ ทักษะของครูจึงต้องประมวลเนื้อหาสาระและจัดองค์ความรู้ (knowledge) มาบูรณาการ (integration) ให้เป็นกลุ่มสาระ $K_1, K_2, K_3, K_4, \dots$ เป็นหัวข้อที่กะทัดรัด ง่าย น่าสนใจ และสะท้อนความเป็นองค์ความรู้ (body of knowledge) ที่ผสมผสานระหว่างนักเรียนกับครูได้อย่างลงตัว เมื่อจัดหน่วยประสบการณ์ที่ได้ครบแล้ว การวางแผนการสอนในขั้นต่อไปจึงต้องมีการเตรียม ทั้งในเรื่องของวัตถุประสงค์การสอน เนื้อหาสาระประสบการณ์ ความคิดรวบยอด กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการสอน การวัดและประเมินผล เป็นต้น

การสอนเด็กเป็นศูนย์กลางเน้นกิจกรรม (activities) มากกว่าตัวเนื้อหาเป็นสำคัญ เด็กจะมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ทุกขั้นตอน การตั้งคำถาม อภิปรายซักถาม บทบาทสมมุติ สถานการณ์จำลอง กรณีตัวอย่าง การทำรายงานกลุ่ม การเขียนรายงาน ฯลฯ นอกจากนั้นครูต้องเตรียมสื่อการสอนให้ตรงและเหมาะสมกับกิจกรรมและเนื้อหาที่นำมาใช้ สื่อการสอนต้องตรงกับความคิดรวบยอด (concept) ผลิตง่าย ราคาถูก มีความหลากหลายและเชื่อมโยงกับเนื้อหาและกิจกรรมได้อย่างลงตัว

การสอนโดยยึดเด็กเป็นศูนย์กลางส่วนใหญ่เหมาะสมกับเด็กนักเรียนในระดับปฐมวัยและระดับประถมศึกษา เพราะเด็กวัยนี้ยังมีความเป็นธรรมชาติ ร่าเริงแจ่มใส ชอบเล่น กล้าแสดงออก มีความสงสัย ชอบตั้งคำถามและเรียนรู้ด้วยตัวเอง บทบาทของครูจะเปลี่ยนจากการบรรยาย สอนเนื้อหา รายวิชา มาเป็นผู้สนับสนุนคอยให้คำแนะนำช่วยเหลือ (facilitator) จัดกิจกรรมโดยเน้นการมีส่วนร่วมจากนักเรียนทุกคน แบ่งกลุ่มการทำงาน ข้อสรุปให้ผู้เรียนได้ความคิดรวบยอดตรงตามวัตถุประสงค์ รวมทั้งการประเมินผลจากผลงาน กิจกรรม พัฒนาการของเรียนมากกว่าการวัดระดับผลสัมฤทธิ์ คะแนนจากการสอบและการท่องจำของผู้เรียน

การสอนโดยยึดครูเป็นศูนย์กลาง (Teacher Centered Curriculum)

การสอนโดยยึดครูเป็นศูนย์กลาง (Teacher Centered Curriculum) เป็นวิธีการสร้างหลักสูตรโดยให้ความสำคัญกับครูเป็นผู้รู้ ปราชญ์วิชาการ ผู้สั่งสมความรู้ ประสบการณ์อันยาวนาน เป็นครูของศิษย์ ผู้ถ่ายทอดเนื้อหา และอื่นๆ การสร้างและพัฒนาหลักสูตร ยึดเนื้อหา รายวิชา (subject) จัดเป็นหมวดหมู่ กลุ่มวิชาการ องค์ความรู้พื้นฐาน สาระ ประสบการณ์ที่จำเป็นในแต่ละวิชาชีพ เนื้อหาที่เพิ่มเติมให้สมบูรณ์ เป็นกระบวนการพัฒนาหลักสูตรที่จัดขึ้นจากการประมวลผลความรู้ต่างๆ ที่จัดสรร เหมาะสม จำเป็น และมีความเชื่อว่าครบถ้วนทุกด้าน ผู้เรียนต้องมีความสนใจ (interests) มีความต้องการ (needs) และเรียนรู้ปัญหา (problems) ที่ครูเป็นผู้จัดให้ ดังแผนภาพที่ 4.2

แผนภาพที่ 4.2 การพัฒนาหลักสูตร

จากแผนภาพที่ 4.2 การสร้างหลักสูตรเนื้อหาและยึดครูเป็นจุดศูนย์กลางจะให้ความสำคัญในเรื่องของเนื้อหาวิชาที่เป็นแก่นสาระจำเป็น มีทักษะสำคัญต่อการนำไปใช้ และการปลูกฝังเจตคติ ค่านิยม คุณธรรมที่กำหนดไว้ ดังเช่นหลักสูตรรายวิชาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและระดับอุดมศึกษาที่จะแบ่งเป็นสายวิทยาศาสตร์ ศิลปคำนวณ ศิลปภาษา รายวิชา กลุ่มวิชา หมวดการศึกษาทั่วไป หมวดวิชาเอก โท วิชาเฉพาะสาขา หมวดวิชาการเลือกเสรี เป็นต้น ครูอาจารย์เป็นบุคคลสำคัญในกระบวนการถ่ายทอด บรรยาย ผู้สอน ผู้ให้เนื้อหาครบทุกด้าน เป็นตัวอย่างในการปลูกฝัง รูปแบบ คุณธรรม จริยธรรม จัดประสบการณ์ที่จำเป็นให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนทักษะตามที่กำหนดไว้ ความสนใจ ความต้องการ ปัญหาที่ต้องเรียนรู้อันเกิดจากเด็กนักเรียนต้องปรับตัวและเรียนรู้ให้ครบตามเนื้อหาสาระที่กำหนดไว้ทุกประการ

การสอนโดยยึดครูเป็นศูนย์กลาง เป็นการสอนเน้นการบรรยาย ถ่ายทอดองค์ความรู้ที่จำเป็น เป็นวิธีการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษาถึงระดับอุดมศึกษาเสียมากกว่า เพราะมีเนื้อหาที่ต้องเรียนรู้มากมาย การทำกิจกรรมสอดแทรกช่วงสั้นๆ มีความเป็นไปได้ แต่ครูต้องมีความเตรียมตัวอย่างดี การบรรยายที่น่าสนใจ ตัวอย่างที่ทันเหตุการณ์ ให้เนื้อหาครบทุกด้าน และเป็นผู้สรุปรวบยอดประเด็นสาระต่างๆ ให้ผู้เรียนได้จดจำอย่างยาวนาน ในเวลาที่ผ่านมาการระบุนว่าการสอนโดยยึดครูเป็นศูนย์กลางน่าจะลดน้อยลงหรือยกเลิกไป ซึ่งไม่น่าจะถูกต้อง การบรรยายโดยครูที่มีความสามารถในการถ่ายทอดยังเป็นวิธีการที่มีความจำเป็นในกระบวนการเรียนรู้ทุกชั้นตอน เพียงแต่ใช้ให้เหมาะสมกับวัย พัฒนาการ และระบบหลักสูตรที่ผู้เรียนมีความพร้อมมากขึ้น

ครูเป็นบุคคลสำคัญในการเรียนรู้จึงต้องใส่ใจ รู้ทันเหตุการณ์ เชื่อมโยงเหตุการณ์ หรือสถานการณ์ได้ ยกตัวอย่างได้อย่างเหมาะสม มีน้ำเสียงที่ช่วยให้ผู้เรียนตื่นตัว ใช้สื่อการสอนประกอบได้ ตั้งคำถามตรงแก่นสาระ สรุปความคิดรวบยอดครบถ้วน เป็นกัลยาณมิตรกับศิษย์ รวมทั้งเป็นตัวอย่างที่ดีในเรื่องคุณธรรมจริยธรรม การวางตัวเองได้อย่างเหมาะสมและอื่นๆ

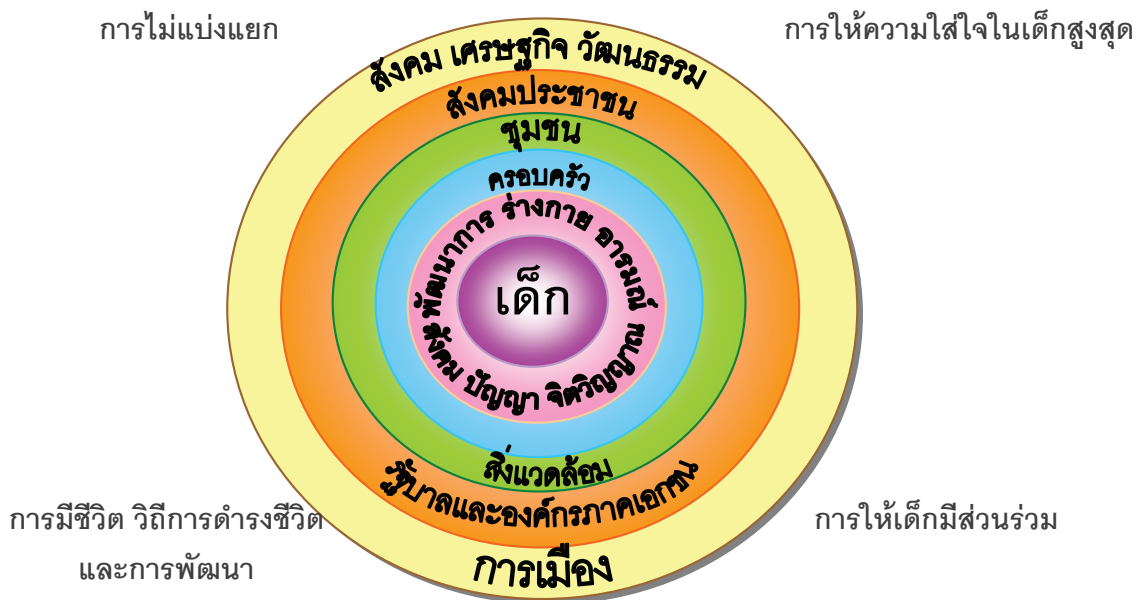
การสอนแบบนี้จะให้ความสำคัญเรื่องเนื้อหาสาระมาก กระบวนการพัฒนาจึงวัดจากผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน คะแนนที่เกิดจากการสอบ ความสามารถจดจำในสิ่งที่ได้เรียนรู้มากนักน้อยเพียงใด รวมทั้งทัศนคติที่เปลี่ยนไปในการนำไปใช้ในชีวิตรประจำวัน เป็นต้น

แนวทางการพัฒนาสิทธิเด็กตามแนวคิด ของสถาบันนานาชาติด้านสิทธิเด็กและการพัฒนา

International Institute for Child Rights and Development (IICRD)

โดย Dr. Phillip Cook

แนวทางนี้เป็นระบบการเปลี่ยนแปลงยุทธวิธีการพัฒนาเรื่องสิทธิเด็กจากแนวคิดของผู้ปฏิบัติไปสู่ระดับนโยบายเพื่อไปสู่การสร้างการเปลี่ยนแปลงในชีวิตของเด็กและชุมชนในทางสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน ซึ่งแนวคิดนี้ช่วยในการพัฒนาการคุ้มครองสิทธิเด็กผ่านการทำแผนที่ชุมชน การเปิดโอกาสและความสามารถ ความยุติธรรม และการเป็นส่วนหนึ่งของเด็กในสังคม ซึ่งทั้งหมดถือเป็นสิทธิที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของชีวิต การดำรงอยู่และการพัฒนาสำหรับเด็ก โดยทั้งหมดนี้อยู่บนฐานของสนธิสัญญาเรื่องสิทธิเด็กขององค์การสหประชาชาติ ดังแผนภาพที่ 4.3

แผนภาพที่ 4.3 ระบบวงจรสิทธิเด็ก (The Child Rights Ecology)

ระบบวงจรสิทธิเด็ก (The Child Rights Ecology)

ในการพัฒนางจรสิทธิเด็กจำเป็นจะต้องมีการคำนึงถึงปัจจัยจากบริบทต่างๆอันมีผลต่อเด็กแต่ละคน โดยจุดเริ่มต้นของระบบเริ่มจากเด็ก ระบบวงจรสิทธิเด็กนี้แสดงถึงว่าเด็กสามารถมีส่วนร่วมทำประโยชน์ต่อสังคมในระดับต่างๆ ในขณะที่เดียวกันก็ได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมและสภาพความเป็นอยู่ในสังคม โดยมีลำดับจาก 1 คือตัวเด็กไปถึงการขยายผลสู่ระดับ 6 ดังนี้

- ระดับที่ 1 โลกในตัวของเด็ก (อารมณ์ จิตวิญญาณ ปัญญา)
- ระดับที่ 2 โลกรอบตัวของเด็ก (ร่างกาย สังคม พฤติกรรม)
- ระดับที่ 3 ครอบครัว
- ระดับที่ 4 สิ่งแวดล้อมที่เป็นชุมชน ธรรมชาติ
- ระดับที่ 5 สังคมประชาชน สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น สังคม รัฐบาล และองค์กรอื่นๆ
- ระดับที่ 6 วัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ ชีวิตพลเรือน การเมือง

ปัจจัยหลักของระบบวงจรสิทธิเด็ก

การนำหลักการนี้ไปใช้มุ่งให้ความสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้กับเด็ก เยาวชน ชุมชนและวัฒนธรรมในบริบทด้วยการทำให้แน่ใจว่าทุกระบบที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงยุทธศาสตร์ทั้งในด้านนโยบาย การปฏิบัติ และทัศนคติเป็นสิ่งที่นำไปตามสภาพความเป็นจริงตามในวิถีชีวิตของเด็ก โดยมีหลักการดำเนินการใน 2 ลักษณะ ดังนี้

1) เป็นการเสนอความต้องการจากส่วนล่างสู่ส่วนบน

- 1.1) หัวใจสำคัญมาจากการกระทำเพื่อไปสู่การเปลี่ยนแปลงมาจากการประเมินและประมวลความคิดเห็นของเด็กและประสบการณ์จากความเป็นจริงในชีวิตจริง
- 1.2) ทำแผนที่ความสัมพันธ์ของท้องถิ่น สภาวะเสี่ยง การสามารถฟื้นฟูพลังสู่สภาวะที่ดีสำหรับเด็กโดยทำไปพร้อมๆ กับเด็ก
- 1.3) ป่งชี้ปัจจัยของจุดแข็ง จุดอ่อนของชุมชนและสร้างความเข้มแข็งเพื่อสนับสนุน ดูแลเด็ก
- 1.4) เสริมความสำคัญและประยุกต์คุณค่าของวัฒนธรรม ความเชื่อและการปฏิบัติที่มีต่อเด็กเพื่อนำไปสู่การพัฒนาเด็กอย่างเต็มศักยภาพและมีสุขภาวะที่ดี

2) เป็นการพัฒนาจากบนลงล่าง

- 2.1) ประเมินและวิเคราะห์นโยบายที่รับผิดชอบเกี่ยวกับช่องว่างระหว่างสิทธิและการเชื่อมต่อสิทธิตามหลักกฎหมาย
- 2.2) พัฒนาโครงการเพื่อสร้างความสามารถในการรับผิดชอบสิทธิของเด็กและผู้คุ้มครองสิทธิ
- 2.3) มุ่งความสนใจไปยังโครงสร้างของความไม่เท่าเทียมกัน
- 2.4) ตรวจสอบระบบในการคุ้มครองสิทธิเด็ก
- 2.5) สร้างความประนีประนอมของช่องว่างในสังคมระหว่างรัฐบาล เด็กและชุมชนของเด็ก

4.2 หลักการ Triple A

โดย Dr. Phillip Cook
มหาวิทยาลัยวิกตอเรีย ประเทศแคนาดา

ความหมายของ Triple A

การพัฒนาสิทธิเด็กและชุมชนผ่านกระบวนการ Triple A ภายใต้ สถาบันนานาชาติด้านสิทธิเด็ก และการพัฒนา (International Institute for Child Rights and Development : IICRD)

การพัฒนาสิทธิเด็กและชุมชนผ่านกระบวนการ Triple A คือ แนวทางที่ถูกพัฒนาโดย สถาบันนานาชาติด้านสิทธิเด็กและการพัฒนา International Institute for Child Rights and Development (IICRD) มหาวิทยาลัยวิกตอเรีย ประเทศแคนาดา แรกเริ่มแนวคิดนี้ประยุกต์จาก Triple A ขององค์กร UNICEF ในปี 1994 อันเป็นเครื่องมือแบบเร่งด่วน ในการประเมิน (Assessment) การวิเคราะห์ (Analysis) และการดำเนินการปฏิบัติ (Action) โดยให้ความสำคัญกับเรื่อง ยุทธวิธี และระบบที่เกี่ยวข้องกับเด็ก ชุมชน รัฐบาลบนฐานของสิทธิเด็กตามครรลองของธรรมเนียมปฏิบัติขององค์การสหประชาชาติ ในเรื่องสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child: CRC)แนวคิดนี้ได้มีการนำไปประยุกต์ใช้ในที่ต่างวัฒนธรรม ต่างบริบทและประเทศต่างๆ ในเรื่องตรวจตราและขยายความเข้มแข็งของระบบการคุ้มครองเด็กในระดับชุมชน จังหวัด และประเทศ พัฒนาความสามารถของระดับองค์กรท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชนให้ ยั่งยืนบนฐานของสิทธิเด็ก ส่งเสริมเด็กและเยาวชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในระดับท้องถิ่น สร้างเสริมชุมชนใหม่หลังจากการเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติ สร้างระบบสนับสนุนในการตอบสนองต่อ ผลของผู้ลี้ภัยและสงครามที่มีผลต่อเด็กพัฒนาการให้บริการต่อเด็กและครอบครัวกลุ่มชนกลุ่มน้อย หรือ กลุ่มศาสนาตามรากฐานทางวัฒนธรรมดั้งเดิม

ความแตกต่างของแนวการพัฒนาสิทธิเด็กตามแนว Triple A กับแนวทางอื่นๆ คือ

- 1) แนว Triple A ให้ความสำคัญกับการพัฒนาประชาชนอย่างเต็มศักยภาพอย่างมีสุขภาวะที่ดี ผ่านการให้ **มีความสามารถและโอกาส**มากกว่าการจัดการในทางเศรษฐกิจในมุมเดียว
- 2) สร้างคุณสมบัติ หรือความเข้มแข็งบนฐานของการพัฒนาเยาวชนและแบบแผนของชุมชน โดยมุ่งเน้นการพัฒนาเริ่มแรกจากส่วนของโลกภายในของเด็กในการเผชิญกับสถานะเสี่ยงในสังคม
- 3) เน้นการลงทุนตามคุณสมบัติของเด็กและปัจจัยที่นำไปสู่การป้องกันมากกว่าเน้นแต่เพียงในเรื่องของปัญหา

- 4) ไม่ได้เน้นแต่เรื่องบริบทในวิถีชีวิตของเด็กแต่รวมไปถึงการให้ความสำคัญของการสร้างยุทธศาสตร์เพื่อแก้ปัญหาเด็กและเยาวชนด้วยการสัมพันธ์ให้เข้ากันได้ดี ความสำเร็จ การมีส่วนร่วม และยุทธวิธีการร่วมมือกัน
- 5) ระดมและประมวลคุณสมบัติของท้องถิ่นและกลไกยุทธวิธีในการสร้างสิ่งแวดล้อมสำหรับสิทธิเด็กทั้งในด้านการดำรงชีวิตอยู่ การพัฒนา การปกป้อง และการมีส่วนร่วมของเด็ก
- 6) ประสานการพัฒนายุทธวิธีที่ดีที่สุดในการรับมือข้อต่อสิทธิทั้งจากแต่ละบุคคล ชุมชน

สรุปได้ว่า แนวทางการพัฒนาสิทธิเด็กเป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพเพราะได้ช่วยองค์กรและชุมชนมีความสามารถมากขึ้น ในเรื่องดังนี้

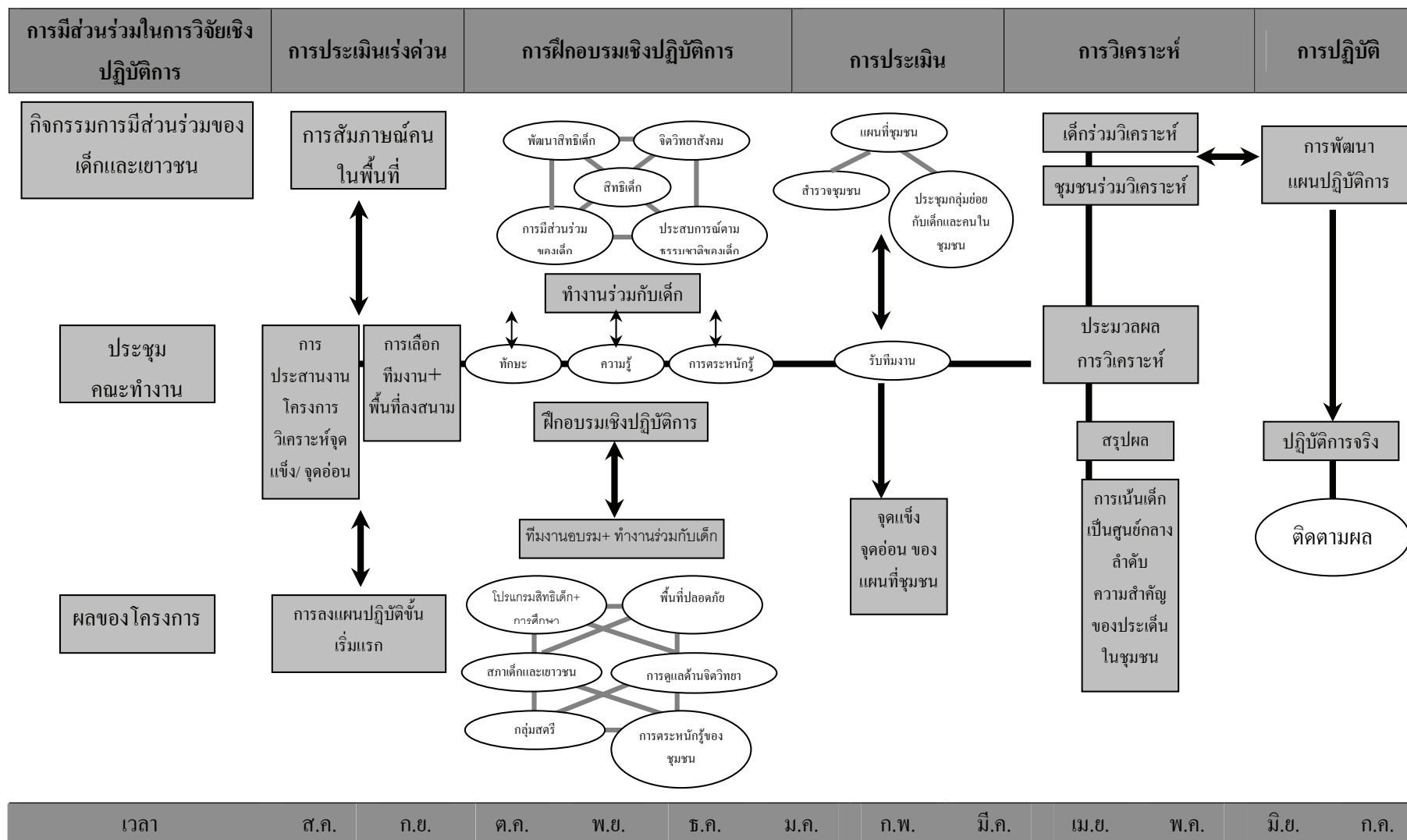
- 1) เป็นเครื่องมือในการทำให้เกิดสิทธิมนุษยชนสำหรับเด็กเกิดขึ้นในบริบท
- 2) เข้าใจถึงความต้องการและความเป็นไปที่แตกต่างกันของเด็ก
- 3) เข้าใจและสนับสนุนบทบาทการตัดสินใจของเด็กในชุมชน การจัดนโยบายและโครงการสำหรับเด็ก
- 4) ทำให้แน่ใจว่าเด็กได้รับการคำนึงถึงก่อน
- 5) ให้ความสำคัญต่อความต้องการในด้านทรัพยากรและความสนับสนุนจากการบริจาค ภาครัฐ และ NGO

กระบวนการ Triple A

กุญแจสำคัญของ Triple A

เป็นความสามารถในการสร้างพื้นที่ในสังคมที่มีการต่อระหว่างเด็ก ชุมชนของเด็ก และระดับขององค์กรรัฐ (ระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด และระดับประเทศ) โดยมีหลักการสำคัญอยู่บนเรื่องของสิทธิเด็ก พัฒนาการของเด็ก การให้เด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วม การปกป้อง จิตวิทยาสังคมในการช่วยให้สังคมกลับคืนสู่สภาพปกติตามฐานของวัฒนธรรมเดิมพร้อมทั้งให้เครื่องมือเพื่อให้เด็ก เยาวชนและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนานโยบายและโครงการเพื่อลดช่องว่างระหว่างสิทธิ อันได้แก่

- 1) แผนปฏิบัติการที่เห็นได้ชัดเจน
- 2) ระบบการตรวจตราเฝ้าดูการทำงาน
- 3) การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย
- 4) การฝึกทีมงานที่มีจุดประสงค์ร่วมในการพัฒนาและคุ้มครองสิทธิเด็ก อันประกอบด้วยเด็ก เยาวชน และหน่วยงานสนับสนุนเด็ก ดังแผนภาพที่ 4.4

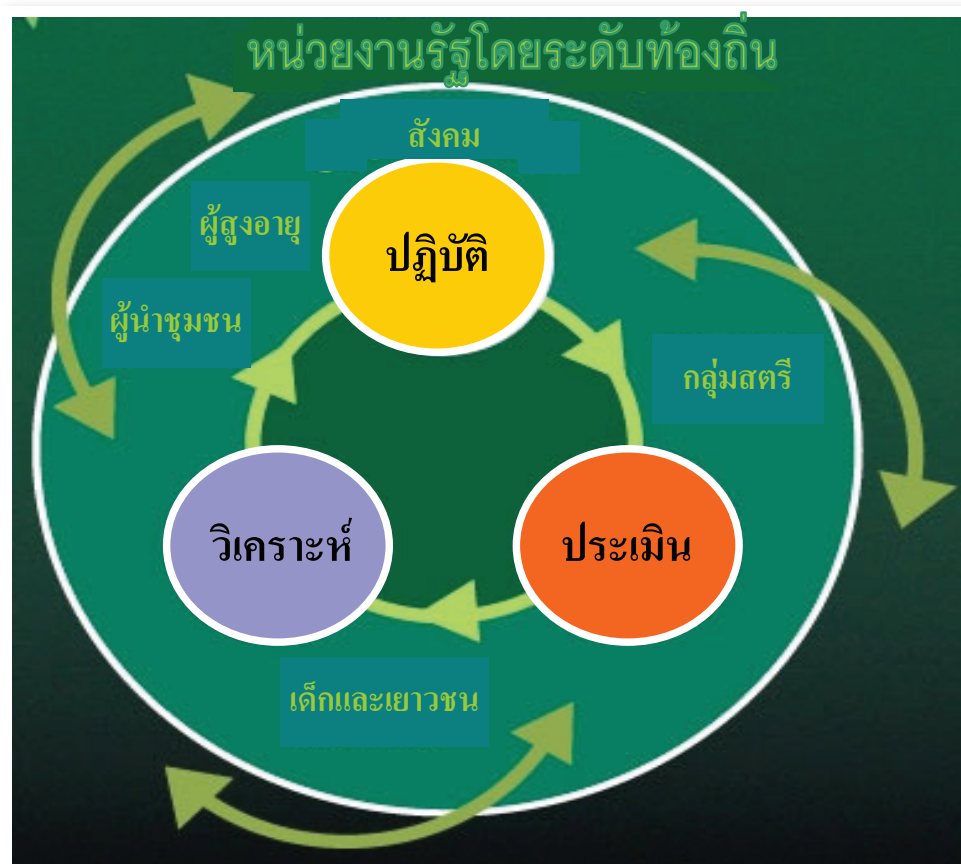

แผนภาพที่ 4.4 กระบวนการสร้างพลังชุมชนจากแนว Triple A

คณะทำงานที่มีจุดประสงค์ร่วมในการพัฒนาและคุ้มครองสิทธิเด็ก

คณะทำงานนี้มีเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานตามกระบวนการของ Triple A โดยมีผู้จัดการโครงการผู้มีความสามารถในการมองอย่างครอบคลุมและประสานกระบวนการกับเด็ก ครอบครัว ชุมชน และองค์กรรัฐที่ให้การสนับสนุนต่อชุมชน โดยเน้นการพัฒนาตามหลักการเสนอจากล่างขึ้นบน

ขั้นตอนการดำเนินการตามกระบวนการ Triple A

แผนภาพที่ 4.5 ขั้นตอนการดำเนินการตามกระบวนการ Triple A

ขั้นที่ 1 การประเมิน (Assessment) คือ การประเมินความสามารถของชุมชนในการสนับสนุนดูแลเด็กและเยาวชน จากคนวัยหนุ่มสาว ผู้ดูแลเด็ก ครอบครัวของเด็ก ผู้สูงอายุ และชุมชนที่จะชี้ให้เห็นถึงจุดแข็ง และจุดอ่อนของสังคมที่เป็นอยู่ของเด็ก ความคิดเห็นของเด็กจะได้รับการนำเสนอต่อชุมชนในวงกว้างเพื่อใช้กระตุ้นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเป็นข้อมูลต่อไป

ขั้นที่ 2 การวิเคราะห์ (Analysis) คือการดึงเด็ก เยาวชน ครอบครัว และชุมชนในวงกว้างเข้ามาร่วมวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการประเมิน โดยเฉพาะในเรื่องการเน้นให้ความสำคัญกับเด็ก สิ่งที่ทำลายต่อสิทธิเด็กและความต้องการของเด็ก

ขั้นที่ 3 การดำเนินการปฏิบัติ (Action) คือ เป็นการให้เด็ก เยาวชน ครอบครัว ชุมชน ผู้ให้บริการชุมชน ผู้สูงอายุร่วมกันพัฒนาแผนการปฏิบัติเพื่อเสนอจากล่างไปสู่บน เช่น โครงการของชุมชน การฝึกอบรมการตรวจสอบการสนับสนุนเพื่อเป็นการสร้างพลังชุมชนในเรื่องที่ควรคำนึงถึง เพื่อสนองความต้องการ และประโยชน์ที่พึงได้อย่างแท้จริง

ลักษณะเฉพาะของ Triple A

- เน้นเด็กเป็นศูนย์กลางเป็นการประสานชุมชนเข้าด้วยกันในการสร้างวิสัยทัศน์อันมีผลต่อแนวทางการสร้างแผนปฏิบัติการ
- เป็นการประสานชุมชนเข้าด้วยกันในการสร้างวิสัยทัศน์ อันมีผลต่อแนวทางการสร้างแผนปฏิบัติการ
- ใช้กระบวนการให้ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างเป็นองค์รวมในการระบุถึงสถานะเสี่ยงที่มีต่อเด็กเพื่อสร้างพลังชุมชน
- ดึงผู้ที่เป็นหลักสำคัญเข้ามามีส่วนร่วม
- ให้เด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างมีความหมายในทุกขั้นตอนตั้งแต่การออกแบบการพัฒนาและนำแนวทางลงปฏิบัติเพื่อสนองตอบต่อความต้องการของเด็กอย่างแท้จริง โดยเด็กมีบทบาทหลัก คือ
 - 1) สื่อความรู้ความสามารถ
 - 2) ช่วยสร้างโครงการ
 - 3) พุดเพื่อรักษาผลประโยชน์
 - 4) สะท้อนสิ่งที่เกิดจากผลของโครงการ

ตัวอย่างการใช้แนว Triple A : ประเทศอาร์เจนตินา

หลักการสำคัญ

- 1) แนวทางการสร้างเสริมปัญญาภายในบนฐานของประเพณี วัฒนธรรม
- 2) แนวทางการสร้างพลังเด็ก เยาวชน ครอบครัวและกลุ่มผู้สูงอายุ
- 3) แนวทางการเคารพในสิทธิจากการประชุม สนับสนุนเด็กและครอบครัว

ขั้นตอนการดำเนินการ

ขั้นที่ 1: การประเมินก่อนปฏิบัติ

- 1) ทำความเข้าใจเกี่ยวกับการให้ความสำคัญของการยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง และความต้องการจากมุมมองของชุมชน
- 2) จัดสรรความรู้พื้นฐานด้าน Triple “A”

ขั้นที่ 2: การประเมินผล

เด็กและชุมชนบอกถึงจุดแข็ง และจุดอ่อนในชุมชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาความคิดเห็นของเด็ก นำเสนอความคิดของเด็กในภาพรวมต่อสังคมในภาพรวม เพื่อกระตุ้นการปรึกษาหารือและเก็บข้อมูลเพิ่มเติม

ขั้นที่ 3: การวิเคราะห์

ให้เด็กและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการประเมิน ในเรื่องสิ่งที่พบในชุมชนที่เป็นจุดแข็งและจุดท้าทายสำหรับเด็ก บนฐานคิดในเรื่องสิทธิเด็ก: การดำรงชีวิต การได้รับการปกป้องคุ้มครอง การได้รับการพัฒนา และการได้มีส่วนร่วม

ขั้นที่ 4: การปฏิบัติ

- 1) เด็ก เยาวชน ครอบครัวและผู้สูงอายุร่วมกันพัฒนาแผนปฏิบัติการเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งในเรื่องพื้นที่ที่ควรได้รับการดูแล
- 2) การปฏิบัติการต้องอยู่บนฐานของวัฒนธรรม ตามธรรมชาติ และการได้มีส่วนร่วม โดยเน้นที่โครงการชุมชน การจัดบริการให้ชุมชน การสร้างสรรพพลังชุมชน การสนับสนุน การควบคุมจัดการ

ขั้นที่ 5 : การติดตามผล

- 1) แผนปฏิบัติการในพื้นที่ขนาดเล็ก
- 2) การนำเสนอการสร้างแผนบริการระยะยาว
- 3) การดำเนินการอย่างต่อเนื่องในการสนับสนุนชุมชน
- 4) การดำเนินการการปรึกษาหารือกันระหว่างชุมชน และภาครัฐอย่างต่อเนื่อง
- 5) การประเมินผล

ตัวอย่างการใช้แนว Triple A: ทมิฬ ประเทศอินเดีย

หลักการ

- 1) การดึงเด็ก ครอบครัว ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาโดยยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง บนฐานของสิทธิเด็ก พัฒนาการเด็ก ส่งเสริมพัฒนาเด็กอย่างยั่งยืน
- 2) การเชื่อมโยงสังคมฟื้นฟูให้เด็กกลับคืนสู่สภาพปกติ
- 3) การสนับสนุนความต้องการเด็ก

กลุ่มเป้าหมาย

- 1) โครงการนำร่อง 4 แห่ง และ ศูนย์เด็ก 39 แห่ง
- 2) สถานที่ - 200 หมู่บ้าน ใน 4 เมืองที่ทมิฬ นาฑู ประเทศอินเดีย
- 3) บุคคล - ชุมชน ผู้ใช้แรงงาน ชาวประมง ชาวนา

กระบวนการดำเนินการ

ขั้นที่ 1 การประเมิน

เด็กๆ ระบุถึงความเข้มแข็งและสิ่งที่ท้าทายในชุมชนของตน ด้วยวิธีให้เด็กเข้ามามีส่วนร่วม 4 วิธี คือ

- 1) การร่วมเดินสำรวจชุมชน (Walking Tour)
- 2) การทำแผนที่ชุมชน (Social Mapping)
- 3) เสวนากลุ่มย่อย (Focus Group)
- 4) สัมภาษณ์บุคคลหลักที่เกี่ยวข้อง

เดินสำรวจชุมชน

ทำแผนที่ชุมชน

เสวนากลุ่มย่อย

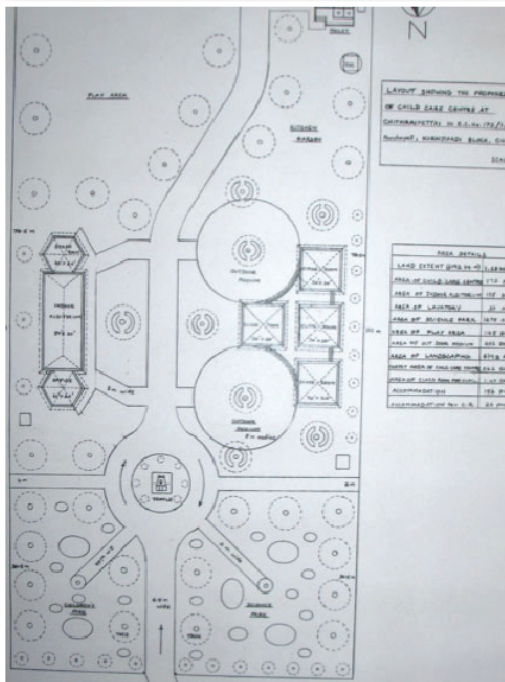
สัมภาษณ์บุคคลหลักที่เกี่ยวข้อง

สามารถสรุปได้ดังตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 ตัวอย่างปัญหา ความเข้มแข็งและสิ่งที่ท้าทายในชุมชน

ตัวอย่างของปัญหาที่ท้าทายและความต้องการของเด็ก	ตัวอย่างความเข้มแข็งของชุมชน
● แรงงานเด็กเพิ่มขึ้นหลังจากเหตุการณ์สึนามิ ● การขาดที่พักอาศัย สุขอนามัย น้ำดื่ม การกำจัดขยะ ● จำนวนเด็กต่อครูมาก ขาดมาตรฐานการศึกษา เด็กผู้หญิงต้องออกจากโรงเรียนก่อนกำหนด ● เด็กกำพร้าเนื่องจากสึนามิ ติดสุราเรื้อรัง อุบัติเหตุ ความรุนแรง ฯลฯ ● ความกลัวจากเหตุการณ์สึนามิ ● การเข้าช่วยเหลือไม่ทั่วถึง ไม่พอเพียง ● ขาดโอกาสที่จะเข้ามามีส่วนร่วม ● วรรณะ เพศ ● ขาดความร่วมมือ การประสานงานกับ NGO	● วัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา ● ความเป็นหนึ่งเดียวกันในกลุ่มเด็กแม้ว่าจะต่างวรรณะ ความเชื่อ หรือแม้ว่าผู้ใหญ่ไม่มีความเป็นอันหนึ่งเดียวกัน ● มีความหวังที่จะผ่านเหตุการณ์สึนามิได้ความเต็มใจที่จะร่วมมือกับ NGO ● เด็กกำพร้าได้รับการอุปการะจากญาติ ● มีผู้นำชุมชน หมอ ครู ● แหล่งทรัพยากรของชุมชน เช่น โรงเรียน วัด ชุมชน ● สิ่งก่อสร้าง ป่ามะพร้าว

ขั้นที่ 2 การวิเคราะห์

เด็กๆ วิเคราะห์สิ่งที่ต้องการให้เกิดความเข้มแข็งในชุมชน สิ่งที่ทำลายและความต้องการของเด็ก

สิ่งที่เด็กๆ ต้องการคือศูนย์ทรัพยากรสำหรับเด็ก โดยมีลักษณะ คือ

- 1) เป็นสิ่งแวดล้อมที่พร้อมและบูรณาการที่จะให้ความช่วยเหลือด้านการพัฒนาสุขภาพ การฟื้นฟูทางจิตอย่างเต็มที่
- 2) มีพื้นที่ให้เด็กได้เรียนรู้ เล่น จัดการ คิตรีเริ่ม และมีส่วนร่วม
- 3) พื้นที่แต่ละศูนย์จะมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับความคิดของเด็กและชุมชน ความต้องการและ ความเข้มแข็งของชุมชน

ขั้นที่ 3 การปฏิบัติการ

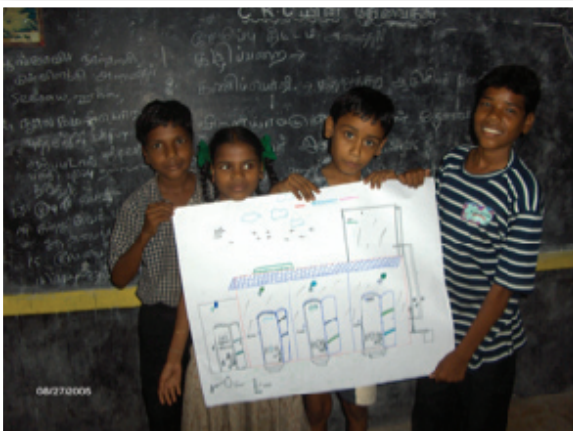
- 1) เด็กๆ พัฒนากิจกรรมที่นำไปสู่การสนองความต้องการ
- 2) เด็กๆ ตัดสินใจว่าประเด็นอะไรที่เด็กๆอยากนำเสนอ
- 3) ระดมความคิดหาเหตุของปัญหา
- 4) พัฒนาแผนปฏิบัติการที่มุ่งความสนใจไปยังการแก้ปัญหา
- 5) สร้างทีมเด็กที่จะเป็นผู้นำกับชุมชน
- 6) คุยกับชุมชนเพื่อหาทรัพยากรและการสนับสนุน

พัฒนาความคิดจากกลุ่มเด็ก

เด็กทำแผนที่เพื่อสร้างศูนย์

นำเสนอความคิดและรับฟังผล

นำเสนองานต่อชุมชน

ตัวอย่างของความต้องการในศูนย์ทรัพยากรสำหรับเด็ก

- 1) ห้องสมุด ห้องเรียนรู้ ห้องคอมพิวเตอร์
- 2) สวนดอกไม้ สวนผัก เพื่อนำมาใช้เป็นอาหารกลางวันโรงเรียน อาหารที่เหลือจะนำไปขายในตลาดและเงินที่ได้มาจะนำไปซื้อหนังสือในห้องสมุด
- 3) มีถังน้ำดื่ม และน้ำที่เหลือจะไหลไปใช้ในสวน
- 4) แยกส่วนห้องสุขาสาธารณะสำหรับครูกับเด็ก และตั้งให้ไกลจากโรงเรียน เด็กช่วยกันล้างทำความสะอาดอย่างสม่ำเสมอ
- 5) มีห้องโถงใหญ่สำหรับการประชุมของชุมชน และกิจกรรมทางวัฒนธรรม
- 6) มีห้องเรียน 2-3 ห้องสำหรับการเรียนคละชั้น
- 7) มีกำแพงหลายแบบเพื่อกันพื้นที่
- 8) มีตะเกียงในศูนย์เพื่อให้แน่ใจว่าเด็กจะปลอดภัยตอนกลางคืน
- 9) มีป้ายขนาดใหญ่เพื่อบอกว่าที่นี่คือศูนย์สำหรับเด็ก และมีติดธงประจำชาติ
- 10) มีถังขยะหลายจุดเพื่อให้สถานที่สะอาด

4.3 การบริหารการเปลี่ยนแปลงและผลลัพธ์แผนที่

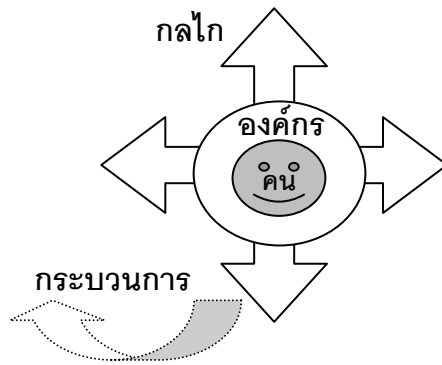
ในแวดวงนักวิชาการ การแก้ปัญหาสำคัญด้านเด็กและเยาวชนคนระดับต่างๆ ระดับประเทศ สถาบันการศึกษา องค์กรเอกชน ท้องถิ่นชุมชน และอื่นๆ เกิดขึ้นมากมายทั้งในรูปแบบของการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ การประชุมสัมมนา การอภิปรายแสดงความคิดเห็น การศึกษาดูงานทั้งในและนอกสถานที่ กิจกรรมทางวิชาการเหล่านี้มักมีข้อเสนอแนะที่หลากหลาย แตกต่าง มีวิธีการแก้ไขปัญหาคบทุกด้าน การแบ่งงานกันทำ และมีบทสรุปที่ดีและน่าสนใจทุกครั้ง แต่ปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดภายหลังการจัดประชุมสัมมนา คือ มีการนำผลลัพธ์ บทสรุป แนวทางแก้ไขไปดำเนินการต่อน้อยมาก กระทรวง ทบวง กรม ยังคงยึดองค์กร เป้าหมายขององค์กรตัวเองมากกว่าบทสรุปของการทำงานร่วมกันมากกว่า การบูรณาการ (integration) เชิงนโยบาย แผนงาน งบประมาณอยู่ในระดับต่ำมาก เป็นงานแยกส่วนทำกันคนละด้าน แตกต่างกันไปตามภารกิจและงบประมาณที่แต่ละหน่วยงานได้รับมาบริหารประจำปี นี่คือ จุดอ่อน จุดด้อย ของการประชุมสัมมนาที่ใช้เงินงบประมาณลงทุนเป็นอันมาก ระดมทรัพยากรบุคคลที่หลากหลายสาขาวิชาชีพเข้าร่วมประชุม วัน เวลา สถานที่ยาวนานเพื่ออยู่ร่วมกันในการหาบทสรุปที่เข้าใจตรงกัน กล่าวได้ว่าการประชุมสัมมนาแก้ปัญหาด้านเด็กและเยาวชนเกิดขึ้นตลอดเวลาใช้ทรัพยากรเป็นอันมาก ได้บทสรุปที่แก้ปัญหาได้แต่การดำเนินการ การบริหารการเปลี่ยนแปลง การติดตามประเมินผล การสนับสนุนช่วยเหลือ การบูรณาการข้ามหน่วยงานถือเป็นเรื่องที่เป็นจุดอ่อน (Weakness) ของการจัดประชุมสัมมนาที่ผ่านมา

การลงภาคสนามและการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามผู้นำท้องถิ่น ทีมสหวิชาชีพ ผู้ปฏิบัติงานด้านเด็กและเยาวชนในชุมชนท้องถิ่นจำนวนไม่น้อยได้เสนอความคิดเห็นว่าส่วนกลางมีการจัดประชุมทางวิชาการสม่ำเสมอ ได้ความรู้และแนวทางปฏิบัติเพื่อกลับไปประยุกต์ใช้ได้ แต่มักสูญเปล่าเพราะความรู้ที่ได้จากการประชุมสัมมนา การฝึกอบรม ไม่มีการสานต่อเชิงนโยบาย มักสิ้นสุดอยู่ในห้องประชุมเสียเป็นส่วนใหญ่ เมื่อกลับไปในท้องถิ่นจึงจำเป็นต้องปฏิบัติเหมือนเดิม มีข้อเสนอแนะที่เห็นสอดคล้องกันเป็นส่วนใหญ่คือ ขอให้จัดประชุมสัมมนาเรื่องที่สำคัญที่สุด เรียงลำดับความจำเป็นและความสำคัญของเรื่องเร่งด่วน อย่างเน้นทฤษฎีมากเกินไปให้มีการปฏิบัติเพิ่มมากขึ้น และส่วนที่สำคัญที่สุด คือ ให้ปฏิบัติจริงตามที่มีข้อตกลงกันได้ จัดสรรงบประมาณสนับสนุนให้เพียงพอ มีการติดตามสนับสนุนช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง และได้เห็นแนวทางความสำเร็จที่เกิดขึ้นจริงได้

คณะผู้ดำเนินการ ได้มีส่วนร่วมในการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง “Change Management” และ “Outcome Mapping” ที่จัดโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) โดยนำประเด็นปัญหาที่ประเทศไทย องค์กร หน่วยงานมีการจัดประชุมสัมมนา องค์ความรู้ บทสรุป ผลการวิจัยเกิดขึ้นมากมายแต่มีการนำไปประยุกต์ใช้ต่อเชิงนโยบายไม่มากนัก จึงมีแนวคิดของการใช้ผลลัพธ์หรือเป้าหมายเพื่อเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมให้เกิดการวางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบ เชื่อมโยง และครอบคลุมเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงดังบทสรุปเบื้องต้นในแผนภาพที่ 4.6

1) งานที่มุ่งจะเปลี่ยนแปลง

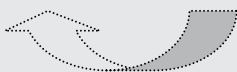
- เด็ก : เรียนรู้-ได้รับพัฒนาให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์
- ครู : กระบวนการคิดและวิธีการทำงาน
- ผู้ปกครอง : วิธีการเลี้ยงดูและส่งเสริมศักยภาพเด็ก
- ชุมชน : กระบวนทัศน์และวัฒนธรรมการใช้ข้อมูล-ความรู้ในดูแลเด็ก

- ระบบเฝ้าระวังดูแลเด็ก
- ขับเคลื่อนโดยสภาเด็ก
- พัฒนาระบบบริหารจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ
- ประสาน (ข้อมูลความรู้ คน งาน เงิน)
- ส่งเสริมความเข้มแข็งและเครือข่ายการเรียนรู้และพัฒนาเด็ก การศึกษา
- ขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติ จังหวัดท้องถิ่น
- สื่อสารสาธารณะและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม
- กลไกการผลักดันการสร้างปัจจัย “4 คุณภาพ” : ครอบคลุม การศึกษา สื่อ พื้นที่

ภาครัฐ/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- เพิ่มประสิทธิภาพองค์กรในการจัดการและงบประมาณ
- การรวมพลังขับเคลื่อนการพัฒนาเด็กและเยาวชน การศึกษาบนฐานความรู้

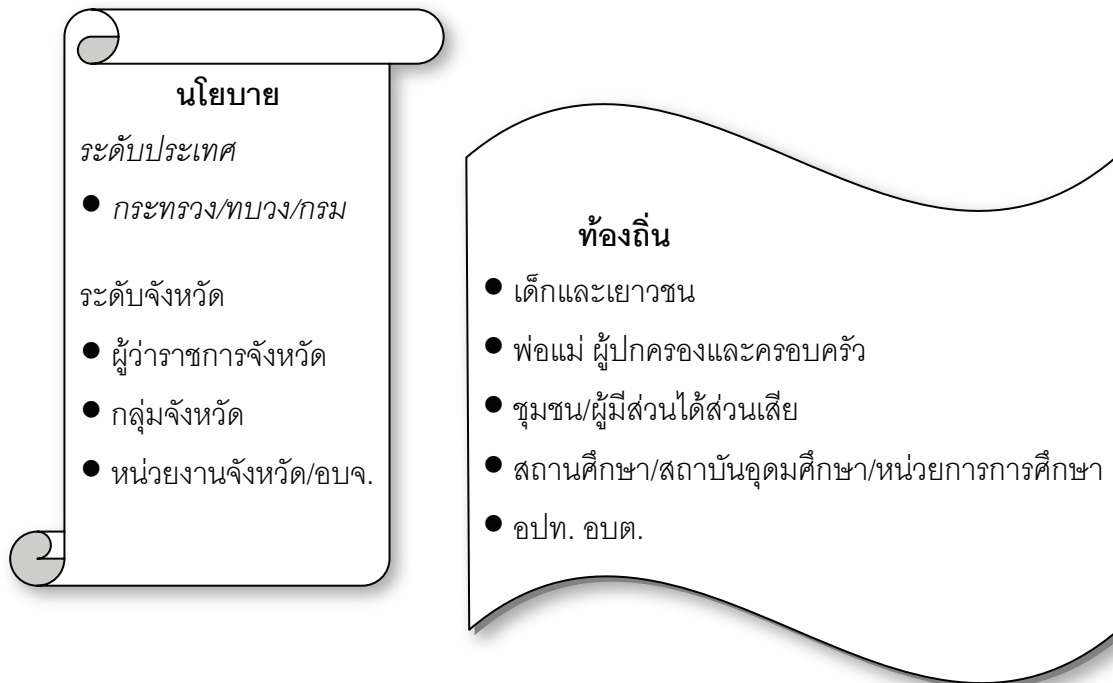
กระบวนการ

- กระบวนการเรียนรู้ของทุกฝ่ายเพื่อพัฒนา
- กระบวนการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน
- กระบวนการขับเคลื่อนบนฐานความรู้และการวิจัย
- กระบวนการมีส่วนร่วมรวมพลังของทุกฝ่าย

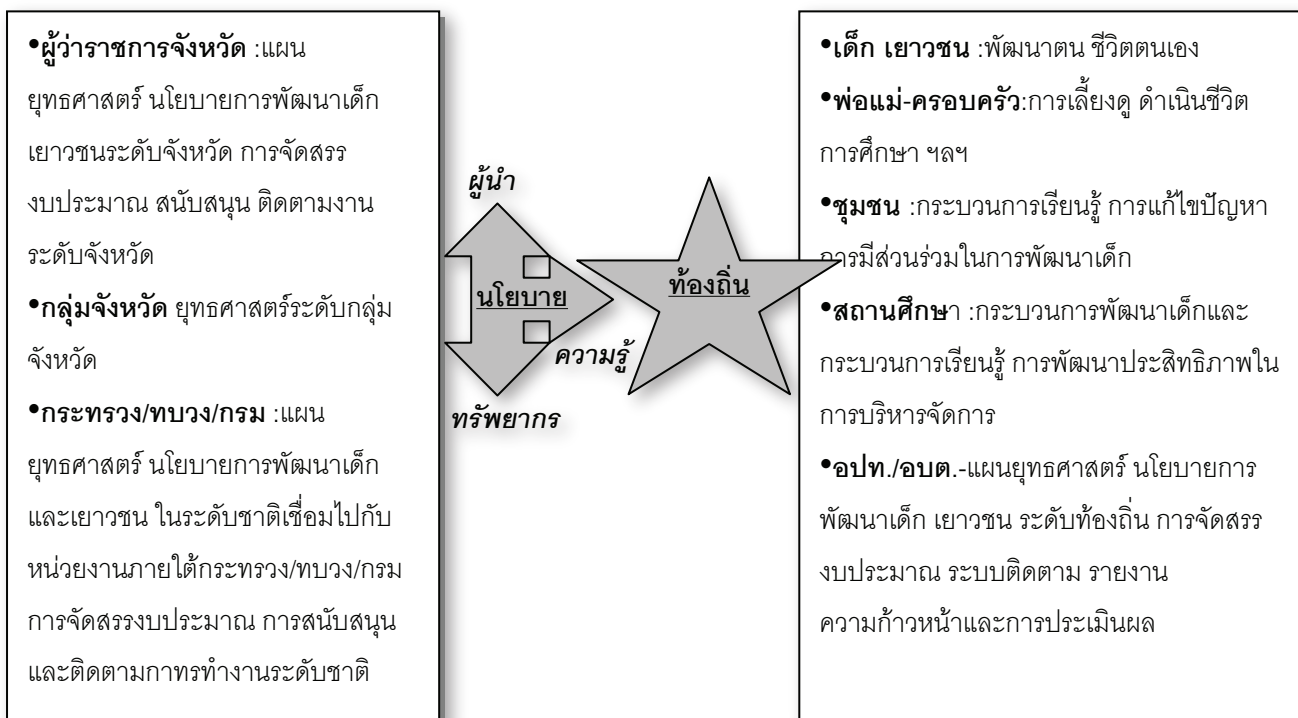
แผนภาพที่ 4.7 งานที่มุ่งจะเปลี่ยนแปลง

2) ใครบ้างที่เกี่ยวข้อง

แผนภาพที่ 4.8 ผู้เกี่ยวข้อง

3) จุดตัดสินใจ - ตัดสินใจเรื่องอะไร

แผนภาพที่ 4.9 จุดตัดสินใจ - ตัดสินใจเรื่องอะไร

4) การวางองค์ประกอบของงาน

- 4.1) การสร้างความเข้าใจในการพัฒนาเด็ก เยาวชนโดยใช้ข้อมูล การมีส่วนร่วมในทุกภาคส่วน
- 4.2) การพัฒนาระบบข้อมูล ระบบเฝ้าระวังสถานการณ์เด็ก เยาวชนให้ทุกภาคส่วน
- 4.3) การพัฒนาระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ
- 4.4) การพัฒนากลไกขับเคลื่อนงานด้านเด็ก เยาวชน การศึกษา อย่างเป็นระบบมีประสิทธิภาพ (บรรลุเป้าหมาย/ประหยัดเวลา/คุ้มค่าคุ้มทุน/ผู้ปฏิบัติงาน)
- 4.5) การบริหารจัดการและการพัฒนางานอย่างมีคุณภาพบนฐานความรู้
- 4.6) การส่งเสริมการเรียนรู้ และสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย
- 4.7) การสร้างระบบติดตามและประเมินผล เพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
- 4.8) การสื่อสารสาธารณะ เพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม
- 4.9) การประสาน เชื่อมต่อ บูรณาการการทำงานระดับพื้นที่ ระดับนโยบาย และภาคี

แนวทางการขับเคลื่อน

- 1) วิเคราะห์สถานการณ์ ผลกระทบ บนโจทย์พื้นที่เป้าหมาย
- 2) ประสานบูรณาการ มีส่วนร่วม บนฐานความรู้
- 3) หาจุดเคลื่อนไหว และผู้นำการเปลี่ยนแปลง
- 4) “แกนหมุน” ⇨ “คนใน” ⇨ “ใช้พลังเด็ก”
- 5) สร้างเวที/พื้นที่เรียนรู้ จัดการความรู้ คู่ถอดบทเรียน
- 6) ส่งเสริมเครือข่าย ขยายเพื่อน (แกนนำ แนวร่วม รวมพลัง)
- 7) ขับเคลื่อนเคียงข้างสื่อสารสาธารณะ
- 8) ประเมินผลลัพธ์ ผลกระทบ สังเคราะห์องค์ความรู้
- 9) ชี้นำนโยบายและยุทธศาสตร์
- 10) หาทางเลือก-การตั้งโจทย์ใหม่ๆ ให้เท่าทัน

แผนภาพที่ 4.10 Road Map การขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง

ตัวอย่างกลยุทธ์การทำงานระดับพื้นที่ (การมองโอบุคคลและตำบล)

1. การศึกษา ประเมินสถานการณ์พื้นที่ เช่น Drug Watch, Teacher Watch, Family Watch, Community Survey
2. การหาจุดเคลื่อน (วาล์วหมุน) ตามสภาพพื้นที่และหน้าที่
 - ระดับสถานศึกษา จุดขับเคลื่อนที่โรงเรียน หรือสถาบันการศึกษา (เครือข่ายการศึกษา หรือเครือข่ายครู)
 - ระดับท้องถิ่น องค์การปกครองท้องถิ่นจะต้องวิเคราะห์บริบทของแต่ละพื้นที่ซึ่งรวมเด็กและเยาวชนทั้งในและนอกระบบโรงเรียน
 - ระดับจังหวัด ผู้ว่าราชการจังหวัดและหน่วยงาน

สรุปคำสำคัญของการทำงานด้านเด็ก เยาวชนและการศึกษา

- 1) พลังเด็ก หนุนนำเด็กเพื่อเด็ก
- 2) การเรียนรู้คู่การสร้างเครือข่ายความรู้
- 3) ชุมชน (ท้องถิ่น) คนใน
- 4) แกนเคลื่อน เพื่อนหนุน
- 5) ความรู้ หลักคิด ทิศทาง (ขจัดร้าย ขยายดี มีภูมิคุ้มกัน)
- 6) PAR Plus (มีส่วนร่วม รวมพลัง)
- 7) หลักการ แผนทีผลลัพธ์ บนการจัดการงานวิจัย และการจัดการความรู้สู่การจัดการเปลี่ยนแปลง เพื่อขับเคลื่อนอนาคต